

№ 10

1908

Татар.
1-48

نومبر

۲۷ ربیع الاخر ۱۳۲۶

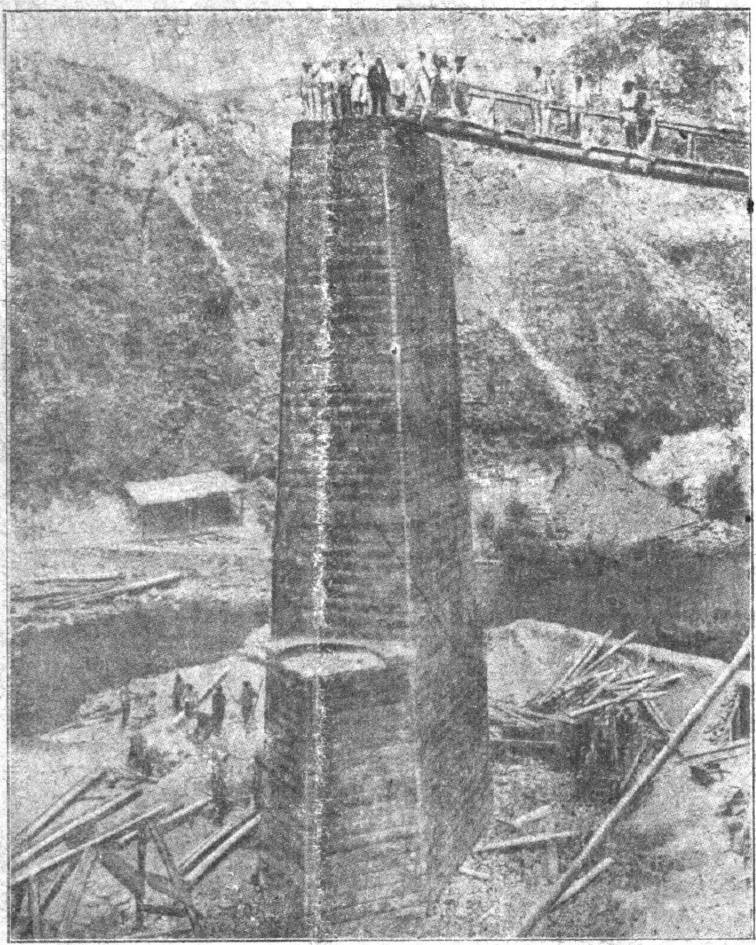
۱۵ مای ۱۹۰۸

پنجشنبه

اون بیش کونده برچقان ادبی سیاسی مجموعه در.

شورا

هجان تیمر-بولنده «ایروک» دن ۹۶ کیلومتر برده بر کوپر صالو رسهی

«شورا»

مجموعه نك بابلری اوشبو ترتیبده بولنور:

- ۱) مشهور آدملر والوغ حادثه‌لر. بو بابده ایسکی ویگیلردن برر بیوک آدم‌نک ترجمه‌ه‌هالی درج اولنور، پادشاهلردن بحث ایدلندیگی وقت مملکتلرینک قسقه چه جغرافیه وتاریخی سویله‌نور.
- ۲) مقاله‌لر. بو بابده ادبی، تاریخی، اجتماعی مقاله‌لر بولنور.
- ۳) تربیه وتعلیم. بو بابده حفظ صحت، تدبیر منزل تعلیم، مکتب ومدرسه، شاگردم معلمرگه دائر بندلر یازلنور.
- ۴) کشفیات واختراعات.
- ۵) متنوعه. مملکت ایچنده وطشنده اولان هر تورلی خبر ومعلومات یازلنور.
- ۶) تقریظ وانتقاد. یگی چیموش اثرلر (کتاب، رساله وغزته هم ژورناللر) حقنه معلومات ویریلور.
- ۷) اجمال سیاسی. روسیه‌نک ایچنده وطشنده اولان ایکی هفته‌ک سیاستی حاللر؛ سقعلق ایله بیان ایدلنور.
- ۸) مراسله ومخابره. سوال جوابلر وهر تورلی مکتوبلر یازلنور.
- ۹) حکایات. اشعار. لطائف ومقاللر.

ناشرلری: محمدشاکر ومحمد ذاکر رامیفیلر. محرری: رضاءالدین بن فخرالدین.

آبونه بدلی: ییللق دورت روبله - ۶ آیلق ۲ روبله ۲۰ کاپک .
«وقت» ایله برگه آلوچیلرغه ییللق بدلی ۳ روبله ، ۶ آیلق ۱ روبله ۸۰ کاپک
اجنبی مملکتلر ایچون بر ییللغی ۱۵ فرانق .

آدرس: Оренбургъ, редакция «ШУРО»

شور

آبونه بدلی : سنهك : ٤، آلتی آیلق ٢ روبله ٢٠ كاپك.
« وقت » برلن برگه آلویپلارغه :
سنهك : ٧، آلتی آیلق ٣ روبله ٨٠ كاپك در .

آدرس :

Редакция « ШУРО » Оренбургъ — Rédaction du « Chourou » Orenbourg.

نومر ١٠

اورنبورغه اون بیش کونده بر چققان علمی و ادبی مجموعہ در .

شہزادہ اور الوغ خان

الوغ محمد خان

٨٠ — ١٤٢٦

مسقوا کنازی اولان واسیلی ایکنچی وفات
اولدیغنده اوغلی واسیلی کوچوک اولدیغی سببندن
بر طوغمه فارنداشی یوری دیبیتری اوغلی
مسقوادہ ویلیکی کناز اولقی سوداسنه توشدی
وکنازلك حقنده واسیلی ایله یوری آراسنده
اوشبو مسئله طوغر وسنده الوغ بر نزاع قالدی.
اڭ آخردہ ده خان حضرتلری کیننی ویلیکی
کناز ایدوب یرلیغ ویرر اولسه شوکا رضا
اوله جقلری حقنده اوشبو ایکی خصم رضا اولشوب
اوز آرالرنده عقد توزودیلر . بو واقعه ایسه
١٤٢٨ — ٨٣١ تاریخنده ایسدی (١).
فقط نزاع همیشه بتیادی ، شونڭ
ایچون ١٤٣١—٨٣٥ تاریخنده یوری ایله واسیلی

(١) سالوویوف .

الوغ محمد خان دشت قپچاق ایله قزان
مہلکتی حکمدار لرینڭ اڭ مشهور لرندن اولوب ،
تیمیر خان بن تیمیر قطلغ خان بن تیمیر ملک خان
بن روس (ارض) خاندنر (١).
١٨٢٢ - ١٤١٩ تاریخلرنده «سرای»
شهرنده دشت قپچاق مہلکتینه خان نصب
اولنمشیدی (٢).

(١) روس وئرخلرندن ریچکوف باطی دن باشلاب
سرایده اولان خانلرنڭ الوغ محمد یکر منجیسی ایسدی دیور .
(٢) استفاد الاخبار . ج ١ . بیت ١١٤ .

ميرزاغه آڭلاتدیلر (۱). خصوصاً مسقواده خان طرفندن باصقاق اولوب طور وچی امیر فولادایلر حیدر اسمنک بر میرزا واسیلی طرفنی التزام ایتمیشلر ایدی (۲).

۱۴۳۲-۸۳۵ نهچی بیبل یازنده اور داده واسیلی ایله یوری آراسنده اولان نزاع فارالیدی و بونک نتیجه سی اوله رق مسقوا و بلیکی کنازلگی ایچون واسیلی اوچونچی گه الوغ محمد خان حضرت لری طرفندن برلیغ احسان ایلدی. خان حضرتلری اوغلان نام و کبلنی مسقواغه یباردی. مذکور وکیل ایسه واسیلی نی تخت که اوپورتوب خان حضرتلرینک منشورنی اوقوب اعلان ایندی. اوشبو کونلرده اوردا شهزاده لرندن کچی محمد اسمنده بریسی (۳) الوغ محمد خان اوزرینه خروج ایندی و واسیلی واقعه سنده کیفی قرلمش تیکین میرزا بونی غنیمت بیلرک الوغ محمد خاندن انتقام آلمق قصدیل اوزینک اتباعنی کچی محمد طرفینه قوشدی. آخرنده ده الوغ محمد خان اوشبو بلا و مشقتلرگه چاره بولمادیغندن «سرای» شهرینی تاشلاب قاچارغه مجبور اولدی. بو واقعه ایسه ۱۴۳۷ - ۸۴۰ یا که ۸۴۱ تاریخده اولمشدر.

اولوغ محمد خان اوزینک خاتونلری، اوغل و قزاری و اوزینه مخلص اولان ایارچینلرینی برابر آلوب جهله سی اوچ بیگ قدر جان حسابی اوله رق روسیه سرحدینه کلدی ولایتواغه تابع اولان «بیلوف» شهرینه اورنلاشدی (۴). مقصدی ایسه اوزینک حالنی بر آز اصلاح

اوز آرالرینه حکم ایترر ایچون دبه «سرای» شهرینه الوغ محمد خان حضرتلری حضورینه سفر ایندیلر. (بو سفرلری قش کونی نویابر یا که دکابر آیزده اولدیغی روایت ایدلنور.)

یوری، خان حضرتلرینک اعتبارنده اولان تیکین میرزانی اوزینه خیر خواه دبه اعتقاد ایدر هم ده شونک التفاتی سایه سنده مسقوا کنازلگی ایچون برلیغ ایله مشرف اوله چغنی امید ایلر ایدی.

حتی «سرای» غه واردقلرندن صووک تیکین میرزا یوری نی برابر آلهرق قریم غه سفر ایندی و اوشبو سفرنده هم مسقوا کنازلگنی ویرمک حقنده وعده ایندیکی مرویدر.

واسیلی طرفندن اجتهاد ایدر ایچون واسیلی ایله براسکده ایوان بن دیمپتری اسمنک الوغ باپارلردن بر کیمسه وارمش ایدی. خان حضرتلرینک مقربلرندن عبارت اولان بر مجلس گه نیچوک اولسه ده کروب ایوان، و بلیکی کنازلک مسئله سینی آچدی هم ده: «یوری نی تیکین میرزا و بلیکی کناز ایترروب قوبدرسه کرک. خان حضرتلری تیکین میرزا سوزبنی اعتبار ایدر، سزینک ایسه تیکین میرزا قدر نفوذ و اعتبار کز یوق دبه ایشده م، مضموننده بر سوز سوبلاب اوشبو بیوک میرزالرنی غایت عارلندر دی. اوشبونک تأثیری اوله رق، خان حضرتلری حضورنده نفوذلری نه قدر ایدیکنی کوسترمک قصدیل میرزالر واسیلی نی و بلیکی کناز نصب ایترمک حقنده خان حضورنده اجتهاد ایلرگه قرار ویردیلر. هم ده خان حضرتلری حضورنک یوری فائلسینه سوز سوبلیه چک اولور ایسه اولدرله چکنی تیکین

(۱) صالایوف.

(۲) فارامزین.

(۳) بونی ایسه صالایوف الوغ محمد خاننک بر طوغمه سی ایدی دبه حر. العلم عندالله.

(۴) صالایوف.

ايكنچى كون خان حضرتلرى ، موسقرا كنازى اسمندن نه كىبى شرط قويسه لرده جمله سينه راضى اوله چغنى و بوگنا انايت ايچون اوزينك صلبى اوغلى محمودنى امانت يوللو ويروب طور اچغنى ، اورداغه فايتديغى صوگ مسقوا كناز لگندن اصلاخراج آلميه چغنى تا كيد ايدوب اوزينك ميرزالرينى بباروب سويلاتدى . فقط بونك ده هيچ بر ثمره سى كورلمادى . اڭ آخرده خان طرفندن بالگن ايرته گه قدرگنه فرصت و برگز ! ديه رجا ايدلدى ، بونك هم فائده سى اولمادى (۱) .

ايشته بو وقت خان حضرتلرى جناب المهدن باشقه هيچ ياردمچيسى اولمادىغنى كوروب طهارت انوب بر آغاچ كوله گه سينه واروب ايكى ركعت نماز او قودى و اوزاق آغلاب دعا ايندى و جناب المهدن مدد و نصرت صوروب صوغشرب ايچون آتينه بندى (۲) . آرسلان بورا كلى خاننك آت اوستنه بنوب «الله اكبر!» ديه هجوم اينديكى ايله روسيه عسكرى هيچ سببسز قاچارغه كرشديلر . حالبوكه خاننك ابارچينلرى اوچيدك اولوب خاتون قزلى ، بالا چاغالر اوشبو حسابده ايدى . قوراللى صوغشچى ايسه آنچق بر بيك مقدارنده ايدى . ايشته اوشبو بر بيك خلقدن فرق بيك عسكراچدى ، خان عسكرى ايسه آردلرندن قوغوب تمام قروب

(۱) ريچكوف . بيت ۷۹ .

(۲) مستفاد الاخبار . ج ۱ بيت ۰۱۲۵ بو يرده روسارنك قارت مؤرخلرى اولان ريچكوف شويله بر خرافات و بديهى البطلان بر شى روايت ايسره حتى رد يوللو اولسون كوچورك مناسب دگلر . دنياده تعصبات بو درجه سى اوله چغنى آدم اوغلى خياليينه اولسون كتورماز .

ايدوب و «سراي» ده اولان مخلصلرى ايله خبرلشوب تكرر اوزينك تخنى كپرو فايتاروب آلمق ايدى . همده ولي نعمت اولديغنى فكرلپ بو مقصدينه مسقوا كنازى واسيلى اوچونچى اوزينك عسكرى ايله ياردم ويره چك ديه ظن ايلر ايدى . زيرا واسيلى محض محمدخان رعايه سى سببندن و آنك يولبغى سايه سنده مسقوا كناز لگينه نائل اولمشيدى . فقط واسيلى ، خان حضرتلرينى و اوزينك بختنه سبب اولان ولي نعمتنى حسن قبول ايده چك يرده بالعكس آدم بباروب : «بزم حدودمزدن كيتسون !» ديه قوغدى . ايشته بويله حالنى بيلديكنده خان حضرت لرى فوق العاده تعجب ايندى بو كىبى اوصال معاملدن اوزينك احسانى اورنسىز برگه كنديكنى آڭلادى فقط غايت هاليجناب و سلطنت بر آدم اولديغى سببلى واسيلى ايلچيسنه اصلا التفات كوسترمادى و جواب و يرمادى .

اوشبو سببندن واسيلى ، خان حضرتلرينى كوچ ايله چيقارتق ايچون اوزينك طوغه لرى شيماكو ايله ديبيترى قومانداسنده ۴۰۰۰۰ عسكرا ياردى .

روس عسكرى «بيلوف» شهرينه كلديكى بيلديكى ايله خان حضرتلرى قورقدى و مصالحه اوتنوب سر عسكرا لرگه آدم يباردى . لکن سر عسكرا لر خان سوزينى قبول ايتماديلر ، شهرگه هجوم اينديلر . اوشبو واقعه ده خان حضرتلرينك بر كياوى شهيد اولدى (۱) .

(۱) فارامزين .

ايدوب روس خلقلىرىنىڭ ئالاولرىدىن حمايت ايدونى خان حضرتلردىن رجا ايتىمىشلىرى. ايشته اوشبو طريق ايله قزان حكومتى باشلانمىشدر. صرف ترك خلقىدىن مركب اولان بوقوملرگه «تاتار» اطلاق ايدامەسى اوزلرىنىڭ پادشاه وتورەلرى اعتبارنچە اولمىشدر. اما حقيقت حالده تاتارلر دگيزده قطرە مقدارى اولسون بوقدر.

قزان شەھرىنى تەمبىر ايدوب قرار لىدىكى صوڭ خان حضرتلرىنىڭ «سراي» و «حاجىطرخان» شەھەرلەندە اولان اتباعرلىرى كوچوب كلىمىشدر.

قزان شەھرىنىڭ ايكىنچى مرتبه تەمبىرى وقزان حكومتىنىڭ تاسىسى ۱۴۳۹ - ۱۴۴۲ تاريخىدەدر.

۱۴۳۹ - ۱۴۴۳ يىلى ايبول آيندە الوغ محمدخان اوزىنىڭ آزغنه اولان عسكىرى ايله مسقوا طرفىنە كىندى و آگىزدىن مسقواناڭ يانندە كورندى. كىناز واسىلى ايسە بونى بىلدىكىندە مسقوا دن چىقوب قاچدى. خان حضرتلرى مسقوا يانندە اون كون طوروب «قولومنه» شەھرىنى ياندىردى و كوب غنىمىلر آلوب قايتوب كىندى (۱).

۱۴۴۵ - ۱۴۴۹ دە ايكىنچى مرتبه اولارق قش كوننىڭ مسقوا مەلىكىنى قىدايدوب چىقىدى و نىزغورود ولايتىنى ضبط ايتدى و «مورم» شەھرىنە يوللاندى. بو وقت وىلىكى كىناز واسىلى بتون عسكىرىنى برابر آلغىل خان حضرتلرىنە قارشو كىلدى مسقوا عسكىرىنىڭ كوبلىكىدىن خىبر آلوب، خان نىزغوردغە كىرو قايتدى (۲).

(۱) ساللاويوف .

(۲) برايسە ساللاويوف سوزىدەر . اما فارامزىن

«نىزغورد» يىزىنە «قزان» غە قايتدى دىيور .

اولدىروب بتردىلىر (۱). بو واقەسە ۱۴۳۸ - ۱۴۴۲ نچى يىلى (جەمادى الاخرى) دكابر ۵ نده اولمىشدر (۲).

خان حضرتلرى اوشبو غلبەدن مغرور اولماي اوزلرىنىڭ آزلقارىنى ملاحظە ايتمەكە مسقوا يىزىنە كىرمامش، بلكە صحرا يولى ايله سرحد بويىدىن يوروب ئولغە يىلغەسىنە كلىمش و يىلغەنى آرقلى چىقوب اسكىدىن «بلغار» غە تابع اولوب دە بو كوندە خراب اولمش «قزان» خرابەسىنى تەمبىر ايدوب اوزىنە طوراقچ اورن ياسامش.

خان حضرتلرىنىڭ كلىدىكىنى ايشتىدىكىلەندە اطرافدە طارالوب طورمقە اولان بلغار تركلىرى شادلانوب خان حضورىنە يىغولمىشلىرى و بىرلىككە شەھرىنى تەمبىر ايدوب، اورنلاشمىشلىرىدەر. حتى چواش و چىرىمش خلقلىرى دە اظهار اطاعت

(۱) ساللاويوف بو حالنى بىوك بر عارسلىك و قورقۇلۇق دىبە ظن ايتدىكىندىن اولسە كرك، برتوجىبە تابمىشدر كە بو شى حتى رىچكوف خاطرىنە دە كلىما. مىشدر. دىيور: «مسقوادىن ياردەم اىچون كلىمش عسكىرىنىڭ باشلىقى خان طرفىنى التزام ايتدى و حىلە ايله مسقوا عسكىرىنى مغلوب ايتدىردى». واقەسە بولماسدە بويلا نوحىە ايدىلنورگە تىوشلىدەر. ساللاويوف كىبى بىوك مىررلرنىڭ يالانلرىنە دە خلق باشقىلرنىڭ درست سوزلردىن آرتق انابت ايدىرلر.

خانون قز بالا چاغا ايله بىرلىككە كوچوب واروجى بر يولاوچى طائفەسىنى قوغار اىچون بىردىنە قىرق بىك قورالى عسكىر يىبارلەردە شونلرە ياردەمچى صفتىلە ايرتەگوسىن دىخى نچە بىگىلر ايله عسكىر يىبارلە، ھەمدە بو ياردەمچى عسكىر مسقواناڭ اوزىدىن دىگل لىتوادىن يىبارلە، سر عسكىرلر آردلردىن كلىمش لىتوا سر عسكىرىنىڭ آغزىدىن سويلامش سوزلرگە اشانلر، ھىچ بر يازو فلان صورامىلر اولە ايش! بويلا اورنسىز توجىبە ساللاويوف تاريخىنە كىرگە تىوشلى سوز- ھىدىر؟ الله ھىقىنە بر جواب وىرگىزا

(۲) رىچكوف . بىت ۸۱ .

۱۴۴۵ - ۸۵۰ بیل یازنده الوغ محمدخان اوچونچی دفعه اولارق مسقوا مملکتنه بوللاندى «خان نيزغوردنى آلدی وسوزدل ولايتينه ابكى شهزاده محمود ويعقوبنى بباردى» ديه مسقواده خبر چيقدى . بونى ابشوب واسيلى كوگلينه قورقو توشدى . عسكر بيغوب شهزاده لرغه قارشو كتتى . يفيم مناسترى ياننده ابكى عسكر اوچراشوب صوغش باشلاندى . نه سببندى قزان عسكرى بوزولدى وفاچارغه ، روسلرده قوغارغه باشلاديلر . اوشبو وقت قزانلير كپرو آيلانوب مسقوا عسكرينه قارشو طرررغه وهجوم قیلورغه كرشديلر حتى آردلرندن اوراب آلدیلر طبعی مسقوا عسكری مغلوب اولدی . اوزينك كنازلىرى وباقين آدملىرى ايله ويليكى كناز واسيلى اوچونچى ، قزانلير قولينه اسير توشديلر . قزانلى شهزاده لر واسيلى موبينده اولان آتون كريستنى آلدروب مسقواده آناسى وخاتونينه يبارديلر (اسير توشديكينه علامت اولسون ايچون) (۱) . بو واقعه اوشبو بيل ابون باشلرنگ اولدى .

مسقوا اهلپسى بوخبرنى ايشتديكلرى ايله بتون بترنه شاشوب قالدیلر ، قايقو كبوملىرى كيوب آغلاشورغه ، چيركاولرنگ قنغر اولرينى صوغارغه كرشديلر . قزان عسكرى مسقواغه كبلور ديه كرميل كره و قچارغه باشلاديلر . اوشبو حسرتلر ومشقتلر آراسنده ۱۴ نچى ايبولنگ قارشو كيچنده مسقواده زور يانغين ظهور ايندى . شهر تمام اوت آستونده قالدی و ۷۰۰ مقدارنگ آدم ياندى . ويليكى كنازنگ آناسى صوفيه وخاتونى ماريه بالالرى ايله برلكده «رأسنوف» شهرينه قاچديلر . مسقواده هيچ حاكم فلان

(۱) صالايوف.

قالمادى ، تچقان تيشوگى بيك آلتون قيبلندن خلقلر نه برگه قچارغه ديه عاجز اولديلر . الحاصل مسقوا قيامت كونينه بر مثال اولارق قالدی . اگرده اوشبو ساعتده قزان عسكرى كلش اولمايدى هيچ مانعسى مسقوانى ضبط ايدمچكلر ايدى . فقط بويله حالدى آنلرنگ خبرلرى اولماشدر . قزانلير مسقوا عسكرنده اولان غنيمت ماللرينى بيغوب تمام ايتديكلرى صوك «ولاديبير» شهرينه كلدیلر ايسه ده اوزلرينك آزلقلرى سببلى شهرگه هجوم ايدرگه جسارتلرى يتمادى ، شوننگ ايچون «مورم» شهرينه واندىن ده نيزغوردغه خان حضرتلرى حضورينه قايتديلر . خان حضرتلرى عسكرلرى ، اسيرلر ومسقوا كنازىنى برابر آلررق ۲۵ نچى آوغوستده سفر ايدوب «قورميش» شهرينه كلدى ويگچ اسملى كيمسهنى مسقوا كنازىنگ ياقينلر ندى اولان شيباك اوزرينه يباروب اگرده خان طرفندن قويلمش شرطلرغه رضا اولهچق اولسه مسقواغه ويليكى كناز ايدوب قويه چغنى بيلدردى . شيباك ايسه هيچ كوتمگان پرده بويله بر مهم خبر كلديكندن زياده شادلاندى و رضا ايديكنى بيان ايتدى . همده واسيلىنى عمرى بوينچه خان حضورنده محبوس طوروب مسقواغه اصلا قايتارلماوينى اوتنور وعهد نامه توزور ايچون دوبينسكى اسمنده بر بايارنى ايلچى ايدوب يباردى .

خان حضرتلرى بو اشنى تيز تمام ايدمسى كلديكى حالده شيباك حضورينه كتمش ايلچى بيگچ مامولدىن آرتق اوزاق طوردى وشول وقت بيگچ ميرزا، شيباك طرفندن اولدرلش ديه بر خبر شايع اولدى . ايكنچى جانبدى «بلغار» شهرى شهزاده لر ندى على بك اسمنده

بری فزان شهرینه هجوم ایدوب ضبط ایتمش دیه خبر نارالیدی. ایشته اوشبو سبیدن خان حضرتلری بو طوغورده اسپرلکده اولان واسیلی ایله سوبلاشورگه لازم کوردی. شیماکوگه قویلمش شرطلرنی واسیلیگه خان طرفندن عرض ایتدیلر وشوگا راضی اولور ایسه اسپرلکدن آزاد ایدوب نکرار مسقواغه اولگی منصبی ایله قایتار اچقلرینی بیلدر دیلر. حباتندن مایوس اولان واسیلی بو خبرنی ایشتمدیکنده نادلغندن نه قیلورغه بلمادی. جملہ شرطلرینه رضا اولدی و ۲۰۰۰۰۰ صوم آچه هم ویردیکی مرویدر (۱). بناء علیه واسیلی ایله خان حضرتلری آراسنده اوشبو طوغورده معاهده یازلدی وشوگا کوره واسیلی هم ده یانده اولان کنازلری واسیرلر جملہ سی ۱ نچی اوکنا برده آزاد ایدلنوب مسقواغه یبارلدیلر. بونلری اوزانتوب و مسقواغه وارر ایچون دیه خان اوزینک میرزالرینی یباردی.

میرزا بیگیچ اوشبو وقت شیماکو ایلیچسی اولان دودین ایله خان حضورینه قایتوب کلیمکده لر ایدی. اوقا ییلغہ سینہ یتدیکلرندہ واسیلی آزاد اولدیغنی ایشتمدیلر. شونک ایچون دودین کیر و قایتوب کندی و بونک آدملری بیگیچنی شونده توفیق ایتدیلر (عاقبتی نه اولدیغی شمدی بزه بیلنمادی).

الوغ محمد خان حضرتلری ۱۳۴۶ - ۸۵۰ تاریخنده وفات اولدی (۲) قبری «قورمیش» شهرنک می یاکه «فزان» ده می ایدیکی حقنک آچبق معلومات تابلمادی. روس مؤرخلری محمد خان حضرتلری ایله کچوک اوغلی یوسف، الوغ

(۱) بولشوی اینسیقلو پادی.

(۲) ریچکوف.

اوغلی محمود طرفندن اولدرلدی دیبورلر (۱). واقعه ننگ اجمالی بوندن عبارت اوله چقدر: مسقوا کنازی اسپر آلندیغی صوگ بونی آزاد ایتیک و ایتمامک حقنده شهزاده لر و خانننگ مقر بلری ایکی طرف اولدیلر. بری بونی عمرلک حبس ایدوب ویلیکی کناز ایدرک شیماکنی نصب ایتدر مکنر و مسقوا کنازلگی فزان حمایه سنده طوتمقنی قصد ایتدیکلری حالده ایکنچی بر فرقه سی واسیلی نی آزاد ایتدر مک طرفنده ایددی. واسیلی طرفدارلری خلاص ایدرکه وسیله اولمقی حقنده شهزاده قاسم و یعقوب اوزرینه عذر ایدرلر ایدی.

شهزاده قاسم ننگ خان اولمق آرزوسی اولدیغندن کفدینی خان نصب ایتدر مک حقنده طرشورغه وعده ایلر اولسه واسیلی نی آزاد ایتدررگه سوز ویردی. واسیلی ایسه شوگا بالعبین والرأس رضا اولدی. ایشته اوشبو سبیدن قاسم، آتاسی الوغ محمد خان حضورنک واسیلی نی آزاد ایتدر مک طرفنی التزام ایتدی، اشئر اوزاق صوزلماسون ایچون بیگیچ میرزا شیماکنی طرفندن اولدرلمش دیه بوش بر خبر شایع ایتدردی. اما شهزاده محمود اوزی اسپر ایتمش، کنازنی آزاد ایتدر مک قصدنده دگل ایدی. ایشته اوشبو وقت محمود، برادرلری قاسم و یوسفلر ننگ مکرلرندن خبردار اولوب، یوسف نی اولدردی، قاسم ایله یعقوب قاچوب قورتلدیلر. الوغ محمد خان حضرتلری هم کندیمی اوشبو انتریغه لرگه قربان اولدی. الوغ محمد خان غایت عقللی و جسارتلی

(۱) قارامزین بو طوغوه سینک اسمینی ذکر ایتماش

ایسه ده، ریچکوف، یوسف اسمنده ایدی دیبور بیت ۸۲

يانپنه كلوب «قزان» دولتنى تشكىل ايتدى .
 بونده هم اوزىنىڭ بىر اوچ عسكرى ايله اون
 ويوز بيىكلر ايله آغىر اشلنه چك اشلرنى اجرا
 ايدوب، اوزىنىڭ غېرىت و جىسارتنى كوستردى .
 فقط بونده هم بويىل ھىمتلىرىنىڭ نتيجه سېنى
 كورە چك ېردە بالعكس فلک جورىنە مېتلا
 وضايىم اولدى .

الوغ محمد خان شمس حساب ايله «سراى» دە
 ۱۷ يىل و «قزان» دە ۸ يىل (۱) مجھوعى تېخىمىنا
 ۲۵ يىل حكومت سور مشدر .

جناب الله مظهر عفو وغفران ابستون !

(۱) رېچكوف، «قزان» دە، آلتى يىل حكومت
 سوردى، دىيور. بېت ۸۲ .

بىر ذات اولدىغى سېبىلى ناتارلرنىڭ خىلقلىرى نھام
 بوزولوب، بىر بىرىدىن محبت آلوب دىشمىنلاشوب
 بىتدىكلرى صوڭ خان اولمش ايسە دە حكومت
 اشلرنى فوق العادە توزاندى . حتى بونىڭ
 باطلى خان زمانە سنى كېرو قايتار اچغىنى ظىن
 ايدىرلر ايدى . فقط غدار زمان بونىڭ تدبېر
 لرىنە موافقت ايتمادى ونېت اېلمش شېلىرى
 ميدانە چىقمادى . ناتار تورەلىرى آراسىدە شايع
 اولان اخلاقسىزلىق موجىنچە عدالت اوزرىندە
 حكومت سورمىدە اولان اوشبو خان اوستنە
 بىراق خان وانىڭ صوڭرە سىنە دە كېچى محمد خان
 چىقوب كوب مشىقتلرگە توشردىلر وانىڭ آخىرنە دە
 «سراى» دن قوغدىلر . بوندىن صوڭ «بلغار»

مقاله لر

مسلمانلارنىڭ تارىخلىرى

(باشى ۹ نېچى نومىردە)

محمد عليه الصلاة والسلام

وعربلرنىڭ مەدىنىت تەھسىل اېلر اېچون مسارعت
 اېلمىكلرىنە انىڭ كوچلى اولان سىبب (رابطە)
 اوشبو محترم ذاتىر . عربلر اعتقاد اثرى
 اولىرىق بتون اختيارلرىنى رسول اكرم جناب
 لرىنە تسليم ايتدىلر ، رسول اكرم دە رسول
 باشلاب بونلرنى انىڭ فسقە اولان بىر وقت اېچىدە
 انىڭ عالى اولان بىر مەدىنىت اوزرىنە يتشىردى .
 اگىردە عربلرنىڭ رسول اكرىمنىڭ رسالتى
 طوغروسىدە آزغىنە شېھەلىرى اولە ايدى ،
 بويىل روشدە مەدىنىتگە اېرىشىكلرى مېمكىن
 اولمىبە چىق ايدى .

باشقە سوزلرگە كرىشمازدىن مقدم اوشبو
 «مسلمانلارنىڭ تارىخلىرى» مسئلەسىدە محمد عليه
 السلامنىڭ رسالتى ھىقندە بىر مقدار سوز سو-
 يلرگە ھىق رسول ايدىكىنە دىلېللىرىنى كىتوررگە
 لزوم واردىر . زىرا اسلام ملتىنىڭ اتىقادىنە

تحقیق ایلادیکنی ایشدوچی اولمامشدر ، بلکه آنلرنک بریسی کبی باشامشدر ، فقط آنلر ایتدیکلری کبی صنم لرغه سجده ایتماش وهیچ بر وقت باغوچیلر (کوره زلر) حضورینه وارما- مشدر . حالبوکه بو ایش عربلر آراسنده شایع ایدی .

ایشته بو محترم ذات اوشبو حال اوزرنده فرق یاشینه قدر دوام ایتدی و بوندن صوگ حراء تاغنده اولدیغی وقتده وحی کادی . جبرائیل فرشته : «افراء او قوا!» دیه خطاب ایتدی ، رسول اکرم ده : «ما انا بقارئی - بن او قوچی دگلم!» دیه جوابلاندی . بو حالده فرشته : «افراء باسم ربك الذی خلق خلق الانسان من علق . افراء وربك الاکرم الذی علم بالقلم علم الانسان ما لم یعلم - ای محمد ! هر توری شیلرنی خلق ایتمش ربکنک اسمی ایل او قو ! اول ربک انساننی اویوشقان فاندن یارانمشدر . او قو ای محمد ! سذک حرمتلو اولغوچی ربک بازو اوگرتمشدر و بیلهادیکی شیلرنی هم انسانلرغه اوگرتمشدر !» دیدی جناب رسول الله بونی او قودی ، روح عالمینه منسوب اولان فرشتهنی کوردکیله ، عادتده قورقمش آدم لرگه پیدا اولا طورغان بر حال پیدا اولدی ، قورقدیغی حالده اسسبلی صوقلی بولوب اهلینه (حضرت خدیجه گه) فایتدی و آنلرغه ده « زملونی زملونی ! بنی قاپلاکز قاپلاکز !» دیدی . کاهنلرگه شیطان کورله ایش دیه ایشتهدیکی اوا دیغندن شویله بر حال اولماسون ، دیه قورقمشدر . بوندن صوگ وحی طوناش کیله باشلادی و باشقه پیغمبرلرگه کلمکده اولدیغی کبی وحی ایدیکنده شبهه سی فالهای

مسلمان اولان بر موعرخ ایچون اگ دقت ایده چکی شی مذکور اعتقادنی تفتیش ایلیمک و بو کونگی علم قوراللی ایل شول عقیده نی صافلا- مق برنچی درجده لازم اوله چو . شیدر . کوب مسلمانلر نک ذهنلرنده اورن آلمش وهملرنی و خرافاتلرنی چیقاروب ؛ صاف سلف اعتقادنی آکلامق ضروردر .

محمد علیه الصلاة والسلام افندمز حضرتلری میلادی ایل ۵۷۱ نچی ییل آناسندن یتیم اولورق دنبايه کلدی و آلتنچی یاشنده ایکان آناسندن ده یتیم قالدی . اوشبو سببندن باباسی عبدالمطلب تربیه سنده طوردی . ایکی ییل صوگ بوده وفات اولدی و آتاسی ایل بر طوغمه اولان ابوطالب یورتینه کوچدی . عرب بالالری عمومی صورته امیلک اوزرنده تربیه ایدلر یکلر نک ، رسول اکرم هم بو بالالرنک بریسی اولورق اوسدی . باشقه بالالر قبلیندن بونک هم عقل و فکرینی تربیه ایدن و حرکت و یرن اولمادی ، عالمرنی کورمادی ، حکیملر مجلسنده اولنمادی ، علم ایستر ایچون مکه شهرینک طشروسینه چیقمادی . عربلر ایل بر لکده فرق یاشینه قدر طوردی ، آنلر ایل دین حقنده قچقر شونی سوماز و صافی کوکلیک ایل شهرت کسب ایتدیکندن عربلر طرفندن «محمد الامین» دیه ملقب اولدی . دین طوغر و سنده اولان معاملسی ده مکه شهری یاقیننده اولان «حراء» تاغینه باروب ، بر قدر کونلر عبادت ایلر ، امانه حالارده اولدیغنی خلقلر بیلماز و تیکشرمازلر ایدی . بوندن صوگ اهلی یانینه قایتوب کورشور ایدی . بدن سلامت سگرلری فونلی ، طولی گوده لی اولوب ، عصبی وهملردن ، وسوسه اهلینک خیال لرندن براق ایدی . کوب سویلاشدیکنی و کندی قومنی

مذکورہ دورت شی حقدہ ایکی توری
فرض او اوب، او چونچیس یوقدر . یا کہ
محمد بن عبدالله ، الله تعالی طرفدن بیارلمش
ورحمتی ایله تأیید ایلمش حق بر پیغمبر
اولور ویا کہ هیچ بر رسول بولمادیغی حاله
مذکور شیلرگه فقط تدبیرده مهارتی و حسن
سیاستی سببندن ایرشمش اولور . اگرده
بر کیمسه صوگفی فرضنی قبول ایتمک ایستر
ایسه آنک ایچون اوشبو روشده دعوالر
لازم کله چکدر : ۱) بالان اولدیغی حالده
پیغمبر لک دعواسی ایندی . ۲) عمری بارنچه
ریا ایله تقوالق اظهار ایندی . ۳) شوپله
اولدیغی حاله آنک الله تعالی نصرت و بردی و سوزینی
اوستون ایندی . ۴) شوپله اولدیغی حالده
باشقه پیغمبر لر ایشلرندن آرتق ایشلر کوستردی .

انتقاد عالمری قاشنده برنچی احتمال
مقبول دگلدر . زیرا پیغمبر لک فوق العاده
بیوک بر ایش اولوب ، قلبی بوزوق ، الله
تعالی دن قورقمغان آدم گنه آنی بالاندن دعوی
ایلسه ایلر . بوپله کیمسه ننگ بتون عمری
گناه و بتون عملی ده پچراق و طوغروسی ده
الله تعالی دن امیدسز کیمسه اولاقدر . خبر
ویرنکزه محمد علیه السلام فرق یاشینه قدر
اولان عمرینه کوره بوپله آدم لر دن ایدیمی ؟
انک گوزل اخلاق صاحبی بر ذات اولدیغنی
ایشندیکز دگلمسی ؟ حتی که عصر دشلری
« الامین » دیه شریفی اولان بر لقب و بر مشلر
ایدی . عمری بارنچه جنایت ایشلادیکی وفنا
خلقدہ اولدیغنی اصلام روی دگلدر . بوپله
روشنه صاف ترکک ایدن ذات نه اولمشده
یاشی فرقدن اوتدیکی صوگ بوپله روشنه
بوزوق بولغه کرمش ونه جهندن طبیعتی تمام

کوگلی فرار تابدی . الله تعالی حضرتلری
ارزینک قومنی و آدم بالاسینی عذابدن و هلاکندن
قور تولدر مقینه سبب ایله چکینی آگلا دی .
بوندن صوگ اوشبو رسالت خدمتی ایله مشغول
اولوب ، یکر می اوچ ییل کامل اجتهاد ایله
دوام ایلدی . و ربسینه کوچوب کندیکی
کوننده بتون عرب جزیره سینه اسلام تارالمش
و اسلام امتنی بر برینه باغلامقده اولان عام قانون ،
مننظم حکومت ، محترم اولان دستور کبی
رابطه لر حکم سور مکده ایدی .

بو فوق العاده بیوک ایشدر که : الله جانبندن
یاردم و بر لمادیکی حالده میدانہ کامه سی اصلا
واصلامتصور دگلدر . احتمال که بعض کیمسه لر
بو اجمال ایله قناعت ایتمازلر ، ایشته آنلر
ایچون دخی بر قدر تفصیل ایله چکمز :

رسول اکرم ننگ بتون عملی اوشبو دورت
شیدن عبارتدر : ۱) عرب قوملرینک دینلرینی
اوزگرتوب ، آنلر اورنینه بتون بتونه ضد
اولان ایکنچی بر بگی دین اورنلاشدردی .
۲) عربلر ننگ جاهلی اولان خلقلرینی بتروب
آنک یرینه مدنی اخلاق قویدی . ۳) بر برینه
دشمن اولان عرب قبیللرینی بر گه جیوب ،
آرالر نسنده رابطه لری محکم اولان بر امت
تشکیل ایندی . ۴) عدالت و حریت اصولینه
مبنی اولان بگی بر شریعت یرلشدردی .

حیات و اجتماع بشوری فنلری ایله
آشنا اولان ذاتلر قاشنده بونلر ننگ هر بری
انک بیوک ایشلر دن اولوب ، جمله سینی دگل
حتی برام بر امنی میدانسه کتورر ایچون
یکرمی اوچ ییل قدر اولان بر مدت کافی
اولمای ، بلکه باشقه قوملر ده اولدیغی کبی
بر قاچ فرزلر کچرگه حاجتلیدر .

ايلدى ، ديمك بحال فرضلردن ايدىكى معلومدر .
زيرا يالانچيلار هيچ وقت عومى شريعتلر ،
منتظم قانونلر ، عقللرني فكرلرني ترقى ايتدرة
چك حركتلر باشنده طورمازلر .

بناءً عليه كوز اوگمزدده سلامت اولهرق
يالگنر برگنه فرض قالمشدركه ، بوده : محمد
صلى الله عليه وسلم الله تعالى نك حق رسولى ،
قرآن شريفده الله تعالى نك كلامى ايدى «
ديمكندن عبارتدر .

روسيهده

ايناروديس مکتبلىرى

تاتارلرده مکتب و مدرسه مسئلهسى جديدلر .
قدیهلر . حكومت ايچون قايسى بخشيراق زيستوا
لردن آقچه آلو . قزانچىد ملا . يگى معلملر .

۱۹۰۷ نچى سنه آوغوستده ، نارودنى
اوچبيلشچه ديريكتورلرى و اوچبيلسكى اشقولا
ناچالنيكارينك قزانده بولغان اسپيزدلرندده ،
بزنك مسلمان مکتب و مدرسهلرى موقع
مذاكره گه قويلوب بونلر حقنده اسپيزد اعضالىرى
طرفندن بايتاق سوزلر سويلانمش و قزان
اوقروغينك پاپوچيتلى طرفندن هم بعض بر
فكرلر بيان ايدلمشدر .

حاضرندده بزنك مکتب و مدرسهلر يميز
مسئلهسى اوزمز ايچون الك مهم مسئلر
نك بريدر . بونلرنيك حاللرى شمديلك پك ويران

خلافنه چويرلمش اولور ؟ يوقسه طبيعت عالمى
بوزلمش و ناموس ماشينهلرى حركتلرندن
طوقتالوب . معطل قالمشنى اولور ؟

همرى بارنچه ربالق ايله تقوالق اظهار
ايتدى ديمك اولنگى سوزگه كوره ده اصلسزدر .
زيرا ريباكارلق اخلاقسز آدملرگه مخصوص
اولمغله كوبراك وقت بر صيدنى طوتارويا كه
بر مرتبه و بايلقنى بونار ايچون اولور . ريبا
عاريتم كيوم قبيلندن اووب هر وقت صاحبي
اوزينك اوشبو عملندن مضطرب اولور .
ريباهلرنيك حاللرى ميدانه چيتوب مسخره گه
قالمقلىرى طبيعت قانونلرندن بر قانوندر .
رسول اكرم حقنده بويل مسخره لك اولديمى ؟
استغفر الله يوق !

اگرده همرى بارنچه ريبا ايله تقوالق
اظهار ايتدى ومع ذلك جناب الله آگا نصرت
ويدى ديپولور اولسه ، بوندى ايسه بتون
دينلرنيك اصلسز اولمهسى لازم كلور . زيرا
جناب الله معلوم بر شخص حقنده باطلنى
تايد ايتسه ، باشقهلرده هم شويل صورته
تايد ايتمهسى جائز اولور . بوشى اگرده ممكن
اولسه انسان النده دينلرنيك حق ايديكاربني
بيلچك هيچ دليل قالماز . حالبوكه افترا
وندليس ايتك بوزوق اخلاق ايله معروف
اولان ذاتلرغه مخصوص بر صفتدر . بوزوق
اخلاق صاحبلرى هيچ بر كمالت بول باشچيسى
اولمازلر .

بالاندىن پبغمبرلك دعواسنى ايتسهده
باشقه پبغمبرلر كى كمالت تعليم ايتدى
وامر بالمعروف ايلدى و فضل اولهرق برده
اوزينك حكومتنى محكم اورنلاشدردى ، مليونلر
ايله جانلر آراسينه اوزينك مسلكنى نشر

دنیای و علم مکتب‌های دین قاری باشلادی .
حاضرگه قدر مکتب‌های کویسنجه مسجدلار
باننده اماملر طرفندن غنه آپلوب کیله و اچنکه
دین علمی ویر قدر حساب هم اوقو بازو
اوگره تیله هم اوزلری دین مکتب‌های سانالا
ایدی . ایندی حاضرنگه بوندای مکتب‌های مسجد

بانندن باشقه بیرلرده آپرومده و حتی قزلر
ایچونده آچارغه باشلادیلر . حاضرنگه ترقیپورور
لر پارتیه‌سی بالکیز مدرسه‌لرنی گنه دین تعلیم
خانه‌سی حساب ایتلر و حتی آنلرنی ده روحانیلر
قولندن چاروب دنیای و فن تعلیم خانه‌لرینه
ایلاندرما کچی بولالر . حتی ابتدائی مکتب‌لرگه
معلملر حاضرلر ایچون بو ترقیپورور ناتارلر
قزاندی کبک پر و غرام ایله اوچ سنه‌لک بر دار
المعلمین ده آچماقچی بولغانلر ایدی . لکن
مکتب و مدرسه‌لرینک اوز قوللرندن اچقنوروندن
قورقوب بوکا اماملر و روحانیلر مانع بولدیلر .
فی الحقیقه مسلمانلرده امام بالکیز مسجدکه متعلق
بولغان روحانی خدمتلرنی ادا ایتلر ایچونگنه
تعیین‌لنگان بر آدمدر . اگر محل خلقی مکتب
و مدرسه‌ده آندن درس اوقتورغه تلاماسه بونی
تمام اشلی آلا ، بو آنک اختیارنده در . مونه ،
شوندن فائده‌لنوب ، ناتارلرنک ترقیپورورلر
پارتیه‌سی مکتب و مدرسه‌لرنی تمامیلر روحا
نیلر قولندن چاروبده دنیای و فنی یاسا
ماقچی و شونلرنی زور ایتوب ترقی ایتدر
ایچونده زیهستوا و حکومت آقچه لری ایله
فائده‌لنمکچی بولالر .

ترقیپورور و بیکی فکری ناتارلر اوزلری کورنما
بنجه گنه پراستوی خلقنی قوتورتوب زیهستوالردن
و شهر اداره‌لرندن آقچه‌لر صورانالر ، پراشینیه
لر ببردنلر . فزان و تتوش زیهستوالری

و پربشان اولوب بو روشده فالمایه چقلری ،
نیچکده بولسه اوز گاره چکلریده معلومدر . لکن
مع التأسف کل چکده بونلرنی نه روشده اصلاح
ونه کبی بر یولغه قویوب استقبالیلرینی تا مین
ایتو حقنده هنوز آچیقی و ایشکه یارارلق بر
فکر حاصل ایته آغانمز یوقدر .

کل چکده بونلرنک نظارت آستینه آلنه جغه
ده شاید هیچ کمنک شهبه‌سی بولماسه کک زمانه‌غه
موافق صورتده اوزمز اصلاح ایتماسه کک ،
حکومتک مداخل ایته چکده ، اگر آئیده قبول
ایتماسه کک مکتب و مدرسه‌لرنک دوام ایتولری
ممکن اولمادیغنده ده تردکده اورن یوقدر ظن
ایدرم . مونه ، شوندی مشوش بر زمانمده ،
بزنک مکتب و مدرسه‌لریمزگه حکومت اربابی
نک و باخصوص روس معارف مأمورلرینک نه
کوز ایله باققلرینر و بونلر حقنده نه کبی
فکرده بولندقلرینی بیلوب طورمق ، بزنک ایچون
فائده‌دن خالی بولماسه کک کدر .

مسلمان مکتب و مدرسه‌لری حقنده ،
اسپییزد اعضالردن ن . آ . اسپاسسکی نک
سویلگان سوزلری بوندن عبارتدر :

« نیرونی ده گی اوچنچی مسلمان اسپیزدینک
قرارلرندده آکلاشلدیغی وجهل ، حاضرگی
حالده مکتب و مدرسه مسئله‌سند ناتارلرنک
اوزلری « محافظه کارلر » و « ترقیپورورلر »
اسمند ایکی پارتیه‌گه بولنمشلردر . بوسوگنی
پارتیه مکتب‌لرگه اولگیدن بتونلای باشقه بر
کوز ایله فارارغه باشلادی . بونلر مکتب‌لرنی
اوبشی - آبرازاؤ اتیلنی قورصلی مدنظم
ابتدائی مکتب‌لر یاساماقچی بولالر . خلق هم
حاضرنده بونلرغه دین مکتبی توگل ، بلکه

ياش ناتارلارنىڭ بو فكرلارنى بىك خوش كوروب ناتار مکتبلىرىنە زىمستوادرن بايتاق غنە آفچەلر بىردىلر .

مسلمانلارنىڭ اماملىرى، روحانىلىرى مکتب و مدرسەلر ايچون زىمستوالردن و حكومت-دىن آفچە آلوغە قارشو كىلەر. چونكە آنلر مکتب و مدرسەلرنىڭ اوز قوللارندىن چغورندىن قورقالر . ئلدە يارى، شونسى يىغشى، بو مکتب و مدرسە اشلىرنە گى يىكى فكرگە مسلمانلارنىڭ اوز روحانىلىرى قارشى طورەلر .

بىز (حكومت مأمورلىرى) اسكى اصولچى ناتارلر ايله بىك يىغشى كىچنە ايدىك، اما يىكى فكر لىلرى بىزنىڭ ايچون اشنى اوڭغايىسىزلىندەرلر . بو يىكىلر و اصول جەدىدە طرفدارلارنىڭ طوتقان يوللارى روسلىق و حكومت نطقە نىظرنى نىظرن لىدر . اصول قەدىدە شاكردلرى مسجدكە يورو سەلردە، بىك طىنچ وراحت كنه طورەلر ايدى . اما اصول جەدىدە شاكردلرى روسچە كىونەرلر ، مسجدكە يورومىلر ، دىن دىانتكە كوب اهمىت بىرمىلر ، لىكن بىزگە حكومتكە اولگىلردن كوب آرتىق دشمن كوزى بىرلن قارىلر . اسكى اصول بىزنىڭ ايچون هم حكومت ايچون فائىدەلىرەك ايدى . اكر مسلمانلارنىڭ مکتب و مدرسەلرى مسئلسندە وجودگە كىل طورغان بو انقلابغە ويىكى فكرلرگە بىز تىزدن دقت ايتماسەك ، هىچ توزه تووى مەكن بولماغان بىر خطاش اشلىكان بولاچقىز .

اسپاسسىكىنىڭ نطقنە علاوه ايدوب، اسپىزد اعضالردىن بىرى اوشبو معلوماتنى وىرمىشدر :

« ناتار مدرسەلرنە يىكى حركت بوندىن بىر ۱۵ يىللر مەقدم كورلدى . قزانده بونى باشلاو چى ياش بىر ملادر . اول اوزىنىڭ نىخوينسىكى طرفندىن قبول ايتدررگە موفق بولدى .

اورامدەغى مدرسەسىنە، اول وقتغە قدر، هىچ ناتار مدرسەلرنە كورلمىغان يىكى فنلر كرتدى، آندىن صوڭك آرسى بىر آرز اوتكاچ شونىڭ شىكىللى يىكى تىرتىبە بىر مدرسە اورنىبورغە سوداگر مىلبونىر عسىنوفلر طرفندىن آچىلدى . قزانده غى ملا اوزىنىڭ مدرسەسىنە دىئاوى يىكى فنلر كرتكاچ آنلارنى اوقتورغە يىكى تىرتىب بىلگان معلملردە چاقتىدى . بو معلملر آره سندن بىرىسى خصوصاً شايان دقت ايدى . شوپىل كە : بو آدم، عن اصل سەمىر ناتارلارندىن اولوب، ياشلىگندە بالا وقتندوق استانبوغە توشكان . آندە عربىدە مکتبىدە ا كمال تحصيل ايتكان . آندىن صوڭك طرفلىس دە تىرك آفەتسىرى بولوب طورغان . لىكن صىكرەلرى حرىت حركتلىرىنە فاتناشوب ، بىر فرانسوز پاراخودى ايله پارىزگە قاچوب كىتكەن . آندە بىش آلتى يىل طوروب تورلى علوم عاليه درسلىرىنە دوام ايتكان . مونه شول كىشى مچد دىلانك دعوتى اوزىرىنە، يىكى تىرتىبلى مدرسەگە قزانغە معلم بولوب كىلگان ايدى . لىكن اول بونى قىزىق بىر حالگە توشدى : چونكە روسچە نى دە، ناتارچە نىلنى دە بىك ناچار بلە ايدى . شونىك ايله بىر بىر ، اول معلملر آره سنده اڭ بىرنچى آدم اولدى و مدرسەنى تىزلك ايله روسلارنىڭ اورتە مکتبلىرى درجەسىنە ابلاندررگە باشلادى . قزان ناتارلارنى قادت پارتىيەسىنە قوشىلورغە كوندىرگان بو ياش معلم ، نىژنى دە گى اوچنچى مسلمان اسپىزدندە، مکتبلىر قامىسىپەسىنە اوزى رئىس بولدى . گرچە اوزى آبر ازوانىيە نى آنا تىلندە آلماسەدە ، ناتارلر ايچون اوقونىك ناتارچە اوز آنا تىللىرىندە بولووى نىوشلىگى حقندە تىزىگان اوزىنىڭ داقلادىنى اسپىزد طرفندىن قبول ايتدررگە موفق بولدى .

بىز (حكومت مأمورلىرى) اسكى اصولچى ناتارلر ايله بىك يىغشى كىچنە ايدىك، اما يىكى فكر لىلرى بىزنىڭ ايچون اشنى اوڭغايىسىزلىندەرلر . بو يىكىلر و اصول جەدىدە طرفدارلارنىڭ طوتقان يوللارى روسلىق و حكومت نطقە نىظرنى نىظرن لىدر . اصول قەدىدە شاكردلرى مسجدكە يورو سەلردە، بىك طىنچ وراحت كنه طورەلر ايدى . اما اصول جەدىدە شاكردلرى روسچە كىونەرلر ، مسجدكە يورومىلر ، دىن دىانتكە كوب اهمىت بىرمىلر ، لىكن بىزگە حكومتكە اولگىلردن كوب آرتىق دشمن كوزى بىرلن قارىلر . اسكى اصول بىزنىڭ ايچون هم حكومت ايچون فائىدەلىرەك ايدى . اكر مسلمانلارنىڭ مکتب و مدرسەلرى مسئلسندە وجودگە كىل طورغان بو انقلابغە ويىكى فكرلرگە بىز تىزدن دقت ايتماسەك ، هىچ توزه تووى مەكن بولماغان بىر خطاش اشلىكان بولاچقىز .

بىز (حكومت مأمورلىرى) اسكى اصولچى ناتارلر ايله بىك يىغشى كىچنە ايدىك، اما يىكى فكر لىلرى بىزنىڭ ايچون اشنى اوڭغايىسىزلىندەرلر . بو يىكىلر و اصول جەدىدە طرفدارلارنىڭ طوتقان يوللارى روسلىق و حكومت نطقە نىظرنى نىظرن لىدر . اصول قەدىدە شاكردلرى مسجدكە يورو سەلردە، بىك طىنچ وراحت كنه طورەلر ايدى . اما اصول جەدىدە شاكردلرى روسچە كىونەرلر ، مسجدكە يورومىلر ، دىن دىانتكە كوب اهمىت بىرمىلر ، لىكن بىزگە حكومتكە اولگىلردن كوب آرتىق دشمن كوزى بىرلن قارىلر . اسكى اصول بىزنىڭ ايچون هم حكومت ايچون فائىدەلىرەك ايدى . اكر مسلمانلارنىڭ مکتب و مدرسەلرى مسئلسندە وجودگە كىل طورغان بو انقلابغە ويىكى فكرلرگە بىز تىزدن دقت ايتماسەك ، هىچ توزه تووى مەكن بولماغان بىر خطاش اشلىكان بولاچقىز .

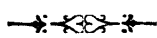
اسپاسسىكىنىڭ نطقنە علاوه ايدوب، اسپىزد اعضالردىن بىرى اوشبو معلوماتنى وىرمىشدر :

« ناتار مدرسەلرنە يىكى حركت بوندىن بىر ۱۵ يىللر مەقدم كورلدى . قزانده بونى باشلاو چى ياش بىر ملادر . اول اوزىنىڭ نىخوينسىكى

طريشه باشلادی. اوشبو یگی حرکت آرزمان
اچنده قزان، ویاتکه، سنبر، اونا گوبر ناسینگ
بر قسمی ایله آسترخان گوبر نالردن عبارت
بیوک بر دائره گه طارالیدی. بالکز صاراتوف
ایله سامارا گوبر نالری غنه پویگی حرکتدن
بر آزغنه چینه رهك قالدیلر.

(آخری وار)

ف. ك.

بزه قایسی علملر لازم؟

باشی ۹ نچی نومبرده

دورت عالمنگ مناظره سی

(حیات غزیته سندن.)

علی بك حسین زاده

آخوند حضرتلری دیپور که «اگر بر شخص
علوم ریاضیه و حکمت طبیعه ده ارسطاطالپس
مقامنی درس ایده البته حق تعالی بی عالم
وعارف اولمیه چق» جوابا دبرز که
نه سقراط ونه ده ارسطو پیغمبرلر دگل
ایدی پیغمبرلرنک الف بیوکلرندن هنوز خبرلری یوق
ایدی، لکن علوم مذگوره وعقلیات سایه سنده وحدا
نیت ربانیه به فائل اولدیلر، همشیره لر اولان یونان
مشرکلرینک اعتقادلرینه رغما وحدانیتی اثبات
ایتدکلری ایچون بو بولده اذیت وجفا چکدیلر:
سقراطه زهر ایچروپ اولدردیلر. ارسطوی ده
قتل ایله تهدید ایدوب وفاتندن بر سنه
اول اختیار غربتل «فالکیده» شهرینه فراره
مجبور ایلدیلر. بو ایسه عشق حقیقیه دلالت

قزاندغی ملانک اصل مقصودی ناتار چه نی تیز رهك
اوقورغه بازارغه اوگره تو ممکن بولسون ایچون
اصول صوتیه ایله اوقنورغه معلملر حاضرلاو
ایدی.

لکن ناتارلر یگی اصول (اصول صوتیه)
ایله اوقنودن هر تورلی یگی لقی آکلی
وتاتارلر آره سیننه یگی فکرلر کرتوچیلر ناک
هر قایوسینه ده اصول جدید چیلر، دی باشلادیلر.
قزاننگ بو یگی اصول مدرسه سندن
چقغان شاگردلر قزان گوبر ناسینه وکورش
گوبر نالرگه، تورلی طرفه معلم بولوب طارالا
باشلادیلر. باشده خلق بونلرنی صوق
قبول ایتدی. حتی بعض اوللرده اول
ملالری ایله بونلر آره سنده نزاعلرده بولدی.
لکن قزان ملاسی اوز شاگردلرینک
اورنلرینی نغفور ایچون اعانت جیدی و اوللرغه
طارالوب یخشی اوقوته طورغان معلملرینه
شول آنچه دن زالونیه بیروب طوردی.
ایشتلدیگنه بناء: بوننگ شول معلملرگه طارا
توب طوره طورغان ییللق راسخودی اذن
مک صوملرغه بنه مشدر. گرچه بو آنچه ملاننگ
اوزینکی بولماسه ده، اوز اسمندن بیروب
طور مشدر.

بوندن صوگ، بوقاریده بیان ایتدیگمز
کبی، شوندی بر یگی مدرسه مرکزی
اورنبرغده تشکیل ایتمشدر. بومدرسه اردن
چقغان معلملر اوللرده، ملا نفوذینه کرتماینچه
اوزلرینه مستقل آیروم مکتبلر تاسیس
ایتدررگه طریشه باشلادیلر. قایوغنه بر اولک
بر ملاوفات ایتدیسه قزانک الیگی مجدد ملاسی
شول اولنگ محله سی خلقینه مراجعت ایدوب،
بوشاغان اورنغه اوزینک شاگردینی قویارغه

علوم طبیعیه آشنا بر طبیب اوراده بولنمسه ایدی، بالالرنك والدہ سنی سویندیرمك ممکن اوله چقمی ایدی؟ بو انسانیت ومدنیت دگلمبدر، الله یولنده بر عمل خیر دگلمبدر؟

فرانقلین طرفندن ایجاد واعمال اولنان (سپر صاعقه)، بر التندگی معدنلرده ایشلرین فقیر فعللری مهلکه دن حمایه ایچون «دهوی» طرفندن اختراع ایدیلن لامپه «دهوی لامپه سی» قودرمق بلاسندن انسانی خلاص ایتمك ایچون «پاستور» طرفندن کشف اولنان مصل، حکومت مطلقه مستبدہ ظلمندن رعیه بی خلاص ایتمك ایچون «مونتسکیو» طرفندن کوستریبلن تدبیرلر (روح القوانین)، سرمایه دارلرنك حرص طمعندن، اختکارندن فقرای کاسبه بی آزاد ایتمك ایچون «مارقس» طرفندن کوستریبلن چاره لر، و آوروپانك بو قدر دارالعجزه لری دارالایتمالری، دارالمساکین لری، دارالتربیه لری والخ والخ هب انسانیت ومدنیت گه خدمت دگلمبدر؟ آلهی بیلمك ایچون، آنی دوشنمك ایچون اول امرده بدن انسان سالم اولمبدر، انساننك معبشتی باشقه لره علی الخصوص باشقه ملتله محتاج اولمامبدر.

آن که شیرانرا کند روبه مزاج

احتیاج است احتیاج است احتیاج

اقوام وممالک اسلامیه قوتلنوب دین اسلامی رونقلندیرمك ایچون، ممالک اسلامیه مصر، جزایر فاس وسایره کبی بربربله اغیاره کیچمه مك ایچون بو اقوام آره سنده بو ممالک ایچنده هر شیدن اول علوم عقلیه نك ترقیسی لازمدر. جهاد قوری یومروق ایله اولماز، سلاح لازمدر، علم حکمت طبیعیه وکیبدا

ایدر! دیمك اولورکه حق تعالی بی عالم وعارف اولمق ایچون علوم عقلیه دخی یاردم ایدیور. ذاتا علومنك قایوسی، انسانی وحدانیتته حکمت قدرت ربانیه به عارف ایتمیور؟ هندسه ریاضیات فوتیله درك ایدیله بیلن علم هیئتمی، احوال سماویه می؟ حکمت طبیعیه واسطه سیله مطالعه اولنه بیلن احوال قشر ارضی؟ ناشلر آغاچلر حیوانلر می؟ طبابت وصحت نیتیله تشریح ایدیلن بدن انسانمی؟ بو علومنك کافه سنی اسباب آتییه به مبنی دخی تحصیل ایتمك ضروری در. لکن اسبابی مختصرا تعداد ایتمکدن اول بر حکایه نقل ایده لم: بر کون آنا بابادن فالمه کهنه بر اصولده پاپلمش بر کویمه نك دگن اورتہ سنده تارالوب ایکی بالاچه طفلنك دگزه دوشوب غرق اولمق اوزره بولندقلرینی مشاهده ایتدم، ساحلندن بو حالی کورن بالالرنك والدہ سی جان خراش بر صورتده فریاده باشلادی، سریع حرکتی بر بغار کویمه سی (استیپوپ) بولنرنك امدادنه یتشدی، لکن بالالرنك بریسنی بر حیات ودیگرینی میت حالنده اولرق صودن چیقاره بیلدی. ایکنچی طفلنك بولندیغی حال موت حقیقی اولمبوب موت ظاهری ایدی. ساحله یغیلان خلق آره سنده بر ملا ایله بر طبیعده وار ایدی، اگر بالا حقیقتا وفات ایتمش اولیدی ملا آنچق آنی غسل وتکفین ایدوب جنازه نمازنی قبله چق ایدی، بز انکار ایتمیورز که پرنده بوده لازمدر. لکن بوندن الزم بر تدبیر وار ایدی که ملا ایتدی، اوده طبیعنك مراجعت ایتدیگی تنفس صناعی وسائره ایدی! ایدی حکمت طبیعیه معرفتیله پاپلمش سریع حرکتی (استیپوپ) اولمسه ایدی،

الهیات شعبه‌سی مفقود در، بو نوع علوم دینیه
آیر بجه خصوصی مکتب‌ارده دارالفنون لرله علاقه‌سی
اولمیان مکتبلرده تدریس ایدیلیور، کم
بیلر بلکه روس کشیشلرینک علوم عقلیه دن
قورقدقلری ایچون اش بویله اولمشدر!

گرمانیا دارالفنونلر نده ایسه الهیات سائر
علوم ایل بر یرده تدریس ایدیلر، اوز کولگه
سندن قورقان عثمانلی حکومتی دیانت اسلامیه
نک علوم عقلیه ومدنییه دن اصلا و قطعاً قورقما-
یعنی ادراک ایتیش اولمیلدرکه بش آلتسی
سنه اول استانبولده تأسیس وکشاد ایتدیگی
اونیورستیتده (یعنی دارالفنون کلیه‌ده) گرمانیا
اصولنده اولارق شعبات علوم میاننده الهیات
شعبه‌سنی دخی داخل ایتدی.

ایمدی بر مسئله‌دها: بو قدر علومناک
کافه‌سنه هر فرد واقف اوله بیلر می؟ خیر!
حتی طب کبی بر علمناک بیل هر شعبه‌سنه
هر حکیم واقف اولمز، اوله مدیغی ایچون
طبناک علی العموم مبانی سنه بر درجه کسب
وقوف ایتدکدن صوگ شعبات طب دن برنده
اختصاص پیدا ایدر: بری دیش حکیمی، بری
کوز طبیعی، بری جراح اولور، بری آنجق مجانیعی
تداویده حاذق اولدیغی حالده او بری برمه‌ارنله
امراض داخلیه یی معالجه ایدر والخ. صنایعه
«تقسیم مساعی» قاعده‌سی وارد، بو قاعده
علی العموم علومی تحصیل زماننده دخی
چار ایدر! . . .

هر کس علومدن بر فسمناک بر درجه
مبانی سنه آشنا اولدیغی حالده مزاجنه، طبیعتنه،
استعداد و قابلیتته کوره وقت و زماننی - عمرینی
علومدن بر نوعنه وقف و حصر ایدر. علومناک
کافه‌سنه آشنا اوله بیلن عقللر ذکالرنادرا

سایه‌سنده باپیلان باروت وکله لری بکرمی
ویرستدن آنان باروت لازمدر! . . .

حرمین شریفه دمیریوللر یا بمقله حجاجه،
دین اسلامه خدمت ایدامیور می؟ بونلری
اوزم اشلمیوب فرنگلر می ایشلتهلم؟ فرنگلر
می یا پیره لم که مملکتناک طولنی، عرضی
ناشنی، توفراغنی، صحراسنی، ناغلیرینی هندسه
اصولیه اولچاب یا پرکن سوق الجیش وسهولت
استیلا نقطه نظرندن بتون معلوماتی ال-
ایتسونلر؟ . . . خیر مسلمانلر سائر افوام
ایله معقول بر صورتده رقابت ایتناک ایچون
علوم عقلیه لازمدر. وقت سعادتک جهاد اثناسنک
قازیلان خندقلر، دیکلن قلعه‌لر استعکاملر، هندسه‌سز،
علوم عربیه و معماریه‌سز می یا پلدی، مجاهدلرنک
اللرنده‌گی فلیچلر شمشیرلر معلومات صنایعه
سز می ایشاندی؟ علوم دنیاویه ساده انسانیت
اخوان دینه خدمت ایتناک ایچون دگلدر،
بلکه علوم دینیه‌یی بحق درک و فهم
ایتناک ایچون دخی لازمدر. علومناک کافه‌سی
بکدیگرینه باغلیدر. برینی دیگر سز اگلامق
اوامز، اوقودیغی بر کتابدن هر کس استعدادی
درجه‌سنده بر معنی استخراج ایده بیلور، کلام
اللهی موسی - موسی کبی، چوپان - چوپان کبی،
آکلار، عالم عالمانه جاهل جاهلانیه بر معنی
ویرر!

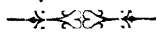
جاهل، قرآنی اوقورسه دیرکه: ارض اوگزناک
موگزی اوزرنده در (!)، عالم اوقورسه. حقیقتناک
نه دن عبارت اولدیغنی درک ایدر! . . . قرآن
کریمی شرح و تفسیر ایدن ذاتناک عقلی جمیع
علومناک هم عقلیه هم نقیله‌ناک قوتیل تنویر ایدلمش
پرور شیب اولمش اولمه لیدر.

روسبه دارالفنونلرنده - اونیورستیتلرنده

حقیقی ایمان بونی ایجاب ایدیور، آنگ
ایچون ابن سینا ابوعلی حسین کلامی ایل
ختم کلام ایدرز :

کفر چومنی کزانی واسان نبود
محکمتر از ایمان من ایمان نبود
در دهر چومن یکی و آن هم کافر
بس در همه دهر یک مسلمان نبود

ترجم: محمد نجیب توننتاری.

حجاز تيمر يولى

پاریژده چخا طورغان فرانسوزچه «ایلوسترا
سیون» ژورنالینگ ۱۴ مارت افرنچی
۱۹۰۸ سنه ۳۳۹۴ نومرلی نسخه سندن
ترجمه ایدلمشدر .

عثمانلی مملکتینک صوغقسی کونلرنده
بتون بتونه مشغول اولدیغی مسئلهسی ترکیه ده
سالونمقده اولان وصالنورغه قرار بیرلگان
تیمر یوللر مسئله سیدر . شونلقدن آوروپا
مطبوعاتی ده بو یوللرغه زور اهمیت و یروب
نمسلر طرفندن سالنه طورغان بغداد تیمر
یولی هم آفستریانک بالقان آطاسینه سالورغه
نیت ایتدیکی مینراژیسیسکی (میتروبیجه) تیمر
یولی خصوصنده بیک کوب یازمقده در . هم

تدنذر . بونک ایچون افلاطون ، ابن سینا ،
فارابی ، قونت ، فانت ، اسپنسر اولمق آندان
اویله طوغمق لازمدر . بر ملت بر جماعت
ایسه آنچق تقسیم مساعی فاعده سیله ترقی اینه
بیلور ! . . .

روس ملوکانلرینگ ایستدکلری کبی
جمله مز ملا اولمیه چقر . ملوکانلر بویله اولدقلری
ایچون کشیشلری آرلرندن طرد اینیشلردر .
بز جمله مز ملا اوله بیلور سهك بزه ده ملالرنی
آخوندلرنی قوغمق لازم کیلر ! اویله ایدر سهك
جمله مز آنچق ملا اولور سهق امت اسلامیه ترقی
ایدوب طریق نجاته می چبقار ؟ خیر ! چونکه ریمکی
پاپالتی حکومتی غاریبالدی یه ، فاس حکومتی
آوروپا سیاسیوننه لقمه اولدقلری کبی بزیده
قومشولرمز بیوک بر سهولتله یوتارلر .
یوتلمه مق ایچون علومنگ کافه سنه هم علوم دینیه یه
هم علوم دنیاوییه یه هم علم الابداه هم علم الادیانه
عین نظر له باقوب ، عین در جه ده ، رغبت کویستر ملی -
یز . قایومز ملا ، قایومز طبیب ، مهندس ، قایومز
کیبیا گر اولمه لی یز - لکن بعق اولمه لی یز !

رفیقلر مزدن برذات (نر) پتر بورغده
واقع نزاع ملت و حکومتده ملتنگ قزانه چغنی
آکلابوب کچن نومیرلرنگ برنده دیدیلر که :
« یول ویرک ملت کلیور ! . . » ملت و حکومت
نزاعینک هیچ اولماز سه بیوک بر معنی سی وار ،
بیمعنی اولان « نزاع علم و دین » ه فارشی نه
دیلم ؟ بزه ملالرمزه خطابا دیرز که : یول
ویرک ! علوم دینیه علوم عقلیه یسه یولدش
اولدیغی حالده کلیور ؟ . . بز اویله ظن ایدرز که

بو مسئله آوروپا سىياسىونى آراسىندە قزو، قزو مذاكرە ايدلمكەدر.

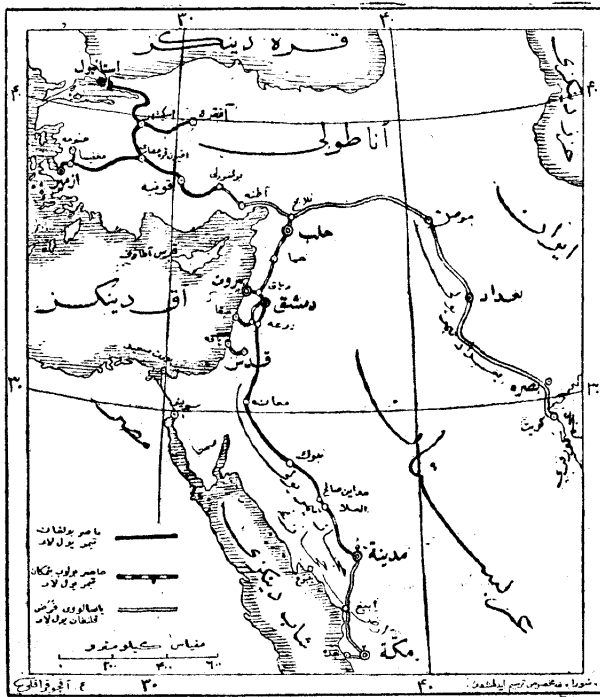
آوروپا بىلەن بىگراك دقتنى جلب ايتكان نيمر يول ساطاننك عنمانلى مەلكىنىنك محض اوز آقچە سىنە غنە سالدرە طورغان، مكە مكرمە گە باراچق حجاز نيمر يولىدر. بو يولنك حجاز ايله سورىەنى طوتاشدرە چقى خاطرگە كتوراسە سىياسى دىنىسى هم اقتصادى جەتلەردن

آنك نە قدر اهمىتلى اولەچقى بىنگل آكلاشىلا چقىدر. آنك اوستىنە بو يول ايله عربستاننك اوزغان بارغاننى صاۋلاب طور وچى يول كىسوچىلر ايله طولى اولان اوسى صحرالرنى آزوقندە كىچو مكن اولەچقى، ياكە هر يلىنى كروانلر ايله بارغان حاجىلرنك موچارچە چىككان مشقتلرنىدىن قورتولەچقىلى اويلانسە، آنك اهمىتى دىخك آرتەدر. لسكن شوراسىنە نەجب ايدلملى كە: اولوم

درجە سىنە ياقىنلاشەش نركلر بو يولنى كوتلمگان بر غىرت ايله اشلىكە درلر. اوزلر بىنگل ژاندرملرىنە معاشلق يتكرە آلماغان فقير بر خلق مەلكىتنك پائىختى ايله اسلامنك مركزى اولان مكە مكرمەنى طوتاشدرە يولندە نە قدر كوچلر صرف ايتمكەدر. آنلرنك بو غىرتلرى آروپا خلقىنەدە بر مثال اولمايدر. بو يولنك حاجىلر اىچون كوبى فائىسى اولەچقى حقنە

يازوب طورغەدە حاجت يوقدر. آنك بىزك سىياھلر يىز اىچونك كوب اهمىتى اولەچقىدر. موندن صوك آنلردە حاضرگى كىبى تورلى جفالر چىگواورنىنە پارىژدن مكە (مكرمە) گە واغونغە او طوروبقنە طوغرىدىن طوغرى سىر ايتوب كىلەچكلردر. موندان بىن واغونلر ساىە سنك وبازەمىتى كىبى تورلى بوغوملى آورلر ابارتوب قايتودندە خوف ايتارگە اورن قالمايەچقىدر. ۱۹۰۰ نچى يىلنك ماى

آينە سىلطاننك سورىەدن هر مسلمان اىچون مقدس سانالان مكە مكرمە ايله مەدىنە منورە گە نيمر يول سالونسون دىگان خصوصى «ارادە» سى نشر ايدلدى. مذكور يول كىركىنە آقچە كىلورگە مخصوص يوللر آچلدى: پوچنە نالوغى آرتدرلدى هم هر يلىنى فربان تىرىسندن نالوغ آلونا باشلادى. شولوق يولغە تركىبەنك اوزندە هم چىت مەلكىلرەدە اهانەلرچىنالا

حجاز نيمر يولىنىڭ خرىطەسى.

باشلاندى. شولاي ايتوب برىل اىچنك بتمەش مېليون فرانك آقچە جمع ايدلدى. نالوغلردن ايسە هر يىل ۷ مېليون مقدار حصول بولوب طورمقەدر. حاضرندە «دمشق» شەرى ايله «مەدىنە» منورە» آراسىدە ۱۳۰۰ كىلومېتر مسافە يول تمام اولمشدر. موندن آرى «مكە» گە قدر ۴۵۰ كىلومېترلك هم «جەدە» گە ۷۵ كىلو مېترلك يول سالوناچقىدر.

پاشا هم آدميرال حسنى (۱) پاشالردر . عزت پاشاغه مذکور اشكه وقتينىڭ كوبراكنى صرف قىلوب كوپ اجتهاد اينارگه امر اولمش؛ هم اولده اوزينىڭ خدمتى يرينه كتورمكدهدر .

سوريه گوبيرناطورى تحت رياستنده گى خصوصى عمارت اشلىرىنى اداره ايدن عمارت كامبسيهسى كاظم پاشاغه تاپشورلمشدر .

بو يولنىڭ رواجينىڭ سببلارنىڭ زورسى ترك صالحداتلارنىڭ هر وقت ياردمك بولولرىدر . يدى بىڭ مقدارى صالحدات متصل ير قازو ، بنالر قورو هم يوللارنى صالحو ايله مشغوللردر . بو صالحداتلر عسكرى خدمتده گى كشيلىر اولدقلرندن معاشلىق حكومتىدن آلالر . تيمر بول آقچەسندن ايسا آنارغە اشكه قزقدرر ايچون هديهلر بولدر . آفيتسرلارنىڭ خدمتى هم شويله شرطلرغە مبنيدر . آنىڭ اوستينه تيمر بول خدمتىده اولان صالحداتلارنىڭ خدمت وقتلارى خصوصى فرمان بويىچە اوچدن برى كيمتولمىشدر . ذكر ايدامش تدبيرلر صالحدات لر آراسنده تيمر بول خدمتىنه كررگە تشبث آرتووينه سبب اومىشلىر ماشينىستلىق ، تيليغرا فيستلىق ، ميخانىكىلك هم باشقه چه آگىنتلىق خدمتلر بىنيدە هم صالحداتلر ايتىمكدهدرلر .

ارض فلسطيندن مكه مكرمه هم مدينه منوره گە وارمقده اولان تيمر بول خريستيانلر نىڭ مقدس يوللارنىڭ تيوب اوزاچقدر . شويله: نازارەت هم **Афуле Кана** نىڭ استانسه سيدر صوكره «حيفا» شھرى ايله قدس شھرى هم **Бассейнь Мерт. Моря** آراسينده بر تارماق يول صالو فرض ايدامىشدر . لکن (۱) وفات اولمش بحريه ناظرى اولسه كرك . «شورا»

مذکور يول «دمشق» شھرىندن ۳۰۰ كيلومترلك مسافه كيمتكچده الوغ يولدن ۱۶۱ كيلوميتريك بر تارماق آبريلوب ديگنلر طرفينه «حيفا» شھرىنه دوام ايندريله باشلانمش ايدى بو يولنى سالورغە ۱۹۰۵ نچى يلىده شروع ايدى . حاضر ايمدى ، ۱۹۰۶ نچى يلىدن باشلانوب تيمر بولى ايچون حاجت اولان هر نرسە «حيفا» شھرى آرقلى كيتورلدر . بنا عليه «حيفا» شھرى حجاز يوان صوغاران بر مركز اولوب ، آنده آبروچە بر پورت ميدانه كلهچكدر .

بو يوانى سالوغە شروع ائناسنك كوپ كوچلر صرف ايتولازم اولدى هم كوپ مشقتلر چيگىلدى . بر طرفدن تركيه نىڭ شولقدر الوغ بر اشكه بتارلك قدر اسبابك يوق ايدى . صوكره تركيه گە شركتلر ايله كيلشو ، آنكلبه گە عومى سوريه بولن طاشلاغانى برابرينه انگليزلرگە آقچە تولامك تپوش ايدى بىڭى بول ، موعسيسينىڭ هم اوتە چىك يرينىڭ اسمى آلونارق ، «ميديه» - حجاز تيمر بولى ، ديب آنالونادر . حجاز ولايتى مسلمانلارنىڭ مقدس اورنلرى اولوب «مكه مكرمه» گنيرال گوبيرناطور لغينه داخلدر .

يوقارىده ايتلدىگى كىي ، بو بولغە شركتلرنىڭ وآقچە قوشوچى خصوصى كشيپلرنىڭ اصلا كرشلىر يوقدر . يولنى سالونىڭ بار اشلىرى مخصوص بر مجلس نظارتينه تاپشورلمىشدر . بو مجلس نىڭ رئيسى سلطان حضرتلرى اولدىنى مناسبتيله الوغ مجلس آنالوب ، مديريت اعضاسى اولارق باش وزير ، فريد پاشا ، تعيين ايدامىشدر . اعضالى : سلطاننىڭ سر كاتىبى عزت پاشا ، جماعت اشلىرىنىڭ ناظرى ذھنى

مکرمه و مدینه منوره گه عبادت ایچون بازو
چیلرغنه اول بول ایل، یوری آلاچقردر .
بولنٹ « معان » Маанъ ایل « دمشق »
آراسندهغی قسیمی ، بالعکس ، هر کیم ایچون
آچق اوله چقدر . بو یول مدینه ایل، دمشق
آراسنده دگیز سطحینه نسبتا تورلی بیوکلکده
اولان طاغلق بردن بارادر .

حاضرگه بار کوچ حجاز یولن تیزرهک مکه هم
مدینه گه پتکر و گه صرف ایدله در . شاید ایکی
— اوچ سنه ایچنده ایشنٹ بو قدرسی میدانه
چیقسه کرک . بو تیمر یول تارماقلری ایل،
۲۰۰۰ کیلومیترا مسافه اوله چقدر .
شوراسینه دقت ایتملیدر که ، عربستان ،
بول کبسوچیلر ایل، طولی اولان بر صحرا القدر .

حجاز تیمر یولنک « العلاء » موقعنده حجاز بدویلری .

مذکور طاغلقنٹ دگیز سطحندن بیوکلیکی
دمشق قربنده ۷۰۰ ، « یافه » Дерса ده
۵۳۰ ، Cassir ده ۹۵۰ « معان » ده ۱۱۰۰
هم « مدینه » ده ۷۰۰ مېتر مقدارنک در . « حيفا »
تارماقی « ایاردان » صوی بوینه یافینلاشهرق
۵۱۸ مېتر بیوکلکدن دگیز سطحندن ۲۱۴ مېتر

همده « تبوک » صحرا سندن صوٹ مسلمانلر
ایچون مقدس اولان ، محمد (علیه السلام)
پیغمبر اولغاچ برنجی مرتبه تشریف ایتمش
یرلر باشلانادر . بنا برین « معان » Маанъ
استانسه سندن اعتبارا بو یول عسکری حسابلا
نوب جماعت ایچون بابق اوله چقدر . فقط مکه

كوب مسلمانلارنىڭ كېلە آلماولرىدىر . صوگرە بو طرفدىن « دمشق » شەرىنە كروب اوزارغە قصد ايتكان ايرانلىقلارغە كېلىمكەدرلر .

غرب طرفىدىن ، يعنى « جدە » آرقلى كېلوچى حاجىلارنىڭ حسابى ۲۵۰ بېك گە قدر آشادر . بو يول سفر ايچون شەمال يولىنە نسبتا آسانرەق اولوب هندستان حاجىلىرى ھم تونس ، الجزاير ، فاس وعثمانلى مسلمانلىرى شوندىن يۈزمكەدرلر .

تركيە دە اون ايكى مليون مسلمان بار ، بتون دنيادە ايسە مسلمانلارنىڭ عددى ايكى يوز ايللى مليون چاماسىندەدر (۱) . بو مسلمانلار كوسىنچە جنوبى آسيانىڭ زوند اطالرىنە ، آفرىقادە ھم آوروپانىڭ جنوب طرفلارنىدە ياشامقەدرلرە حاضرندە ياقىن بىر مەلىكتىن واروچى حاجى ۱۲۰۰ فرانسى چاماسى يول مصرفى طوتادر ھم دورت آى قدر وقتنى سفردە اوتكارەدر . شول حسابقە آنىڭ اويىدە طورغان صورتدە ايتە چك فائىدەسن قوشاسە عدد ايكى الوش اولەققندە شك يوق .

تېمۇر يول تمام اولىگروب بىتكەچ ۲۰۰ - ۲۵۰ فرانسى آقچەسى اولان مسلمانغە بىر آى ايچندە حج قىلۇب قايىتۇ مەكىن اولەققندر . بو وقتدە بايلىقى اورتاچە غنە اولان مسلمانلار دە حج قىلە باشلايدىر ق حاجىلارنىڭ سانى پك كوب آرتاچقدىر . بناء عليه سلطان عبدالحميد بو يولنى سالورغە شروع ايتووى ايله الوغ بىر ھمت كوسترمشدر .

شونىڭ ايله برابر بو يولنىڭ باشقە نائىم لرىدە اولاققدىر . شوبىلە : استامبول ايلە

آشاغى اولانە قدر توشە بارادر . شولاي ايتۇب يولنىڭ بتون اوزونلىقىدە اىك بېوك نطقە ايله اىك آشاغى نطقە آراسىدەغى تفاوت ۱۴۰۰ مېترگە ، يعنى يوز سائىنغە مقابلدر .

يولنىڭ اوزونلىقىدە صوسز باغەلر آرقلى سالنمىش كوپرلر پك كوب ھم بىر نېچە زور تاش كوپرلار دە باردر .

استانسەلر سوربە اصولنچە توزولمكە ايدىلر . لىكن صحراغە ياقىنلاشەرق يول كېسوچىلردىن احتراز ايچون بو اصولنى باشقەلانو لازم كوردى . بو استانسەلر كچوك بىر كرىپست كىبى اولوب طشرو چىقان قېولرى (ايشوكلرى) تېمۇردىن باصالمشدر .

عربستاننىڭ قوملقلىرى يول سالوغە باشدە اويلانغانچە زور مانع اولمادى . آندايون بىرلردە يولنى بىر آز چىتىدەنرك اوزدررغە مەكىن بولمىغان صورتدە دونلارنىڭ ھركتن طوقتا توغە چارە تابدىلر . اما صونىڭ بىراق اولوى كوب چىتىدەكلرە سبب اولدى . ژادا پراوود باصالغانغە قدر ايكى يىل مەقدارى بىر وقت صونى ۵۰۰ چاقىرم مسافەلك بىردىن تاشویدىلر . آخر الامر ژادا پراوودنى باصاونى اوستىنە يوكلمىش ذات شول تېكروەدە بىر نېچە بىردە صو چغاروب بو چىتىنىڭ دفع ايدىلى .

ھوانىڭ ھاراقى طاغلقدە پك بىش اوزگرەدر : اياردان صووينىڭ شرق طرفىدە غربدىن ايسكان يىللر ساپەسندە بىكرمى درچەگە قدر توشەدر ، اما حجازدە قزو يىللر تاثيرى ايله ۵۰ - ۶۰ قەچە كونارىلەدر .

حاضرگە قدر شەمال طرفىدىن كېلىمكە اولان حاجىلارنىڭ عددى ۶ - ۷ بېك مەقدارندەدر . بونىڭ سببىدە كروان سفرى پك مشقتلى اولوب

(۱) صوڭ حسابلرە كورە بىر يوزندە اولان مسلمانلار بو عدددىن كوب آرتقىر . « شورا »

عربستان آراسىڭ خىبرلە شو آسانلاشە چقدر .
بعض بر سياسى سببلار سايه سنده «سويش»
قنالى آرقلى عربستانە پاراخودار اوتكارو
مىكن اولمغان صورنده عربستان ايله استامبول
آراسى كېسلىمە چكدر . بو ايسە تركىبە نىڭ
عربستاننى طنچلاندر و وهم اوزىنىڭ ھربى

نفوذىنى آرتدرو
بولنده الوغ بر
آدىمىدر .

بوندىن يىكر مى
بىش يىل مقدم
تركىبە دە سلطان
نىڭ امرى بويىنچە
ھندسە مکتىبى
آچلمش ايدى .
بو تيمر بول
اشىنىڭ ترقىسى
دە شول مکتىبدىن
چىقمش مھندس
لر سايه سنده
در .

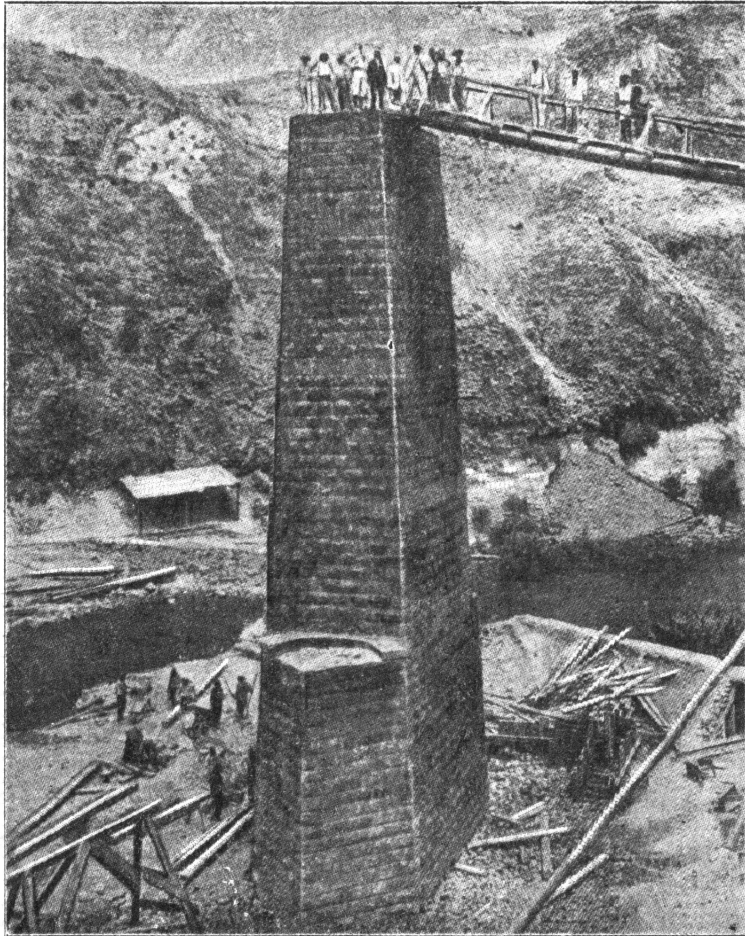
بولنىڭ پلانىك
باشلىچە شول
مکتىبە تھصيل
ايتەش مھندس
مختار بك طر-

فدىن توزولمىشدر . لىكن بونداى بر بول سالوپك
الوغ بر اش اولدقندن اجنئى مھندسلرگە دە
مراجعت ايتو حاجت كورلمىشدر . شويلە ،
اش باشندوق ، ساقسونلى مېنىستىر جنابلرىنە
تابشردى .

۱۹۰۵ نچى سنە ميلادىيە نىڭ ابيون آينە

۵۹۰ كىلومېتىر مسافە يول اشلەنوب بىدى ،
— يعنى ھر سنە ۱۱۸ كىلومېتىر — لىكن ھر
سنە شولقدر گنە يول سالنوب بارغان صورندە
اش پىك اوزاققە طارتىلاچق ، ايكى بېك كىلو
مېتىرلك بولنى تمام ايتو ايچون اون يدى
سنە وقت صرف ايتو لازم اولچق ايدى .

شونلقدىن الوغ
كامىسيە اشنى
آشقدر مق قصد
ى ايله فرانسه لى
پول ھودىبن غە
مراجعت ايتارك
آننىڭ دىركتور
اولوب اشنى
ياڭى اصولغە صا
لويىنى اوتىدى .
شول وقتدىن
اعتبارا ، يراق
كىتكان صانچە
ھوانىڭ اوزگر
وى ھم اسبابلر
نىڭ يتشوب
طورماوى كېى
مانعلر اولا

حجاز تيمر يولندە «يروك» دن ۹۶ كىلومتر يردە بر كوپر سالور رسمى

طوروبدە ،
يول پىك تيز

اشلەنە باشلادى . شويلە ، سلطان
نىڭ طرغان كونيىنە (۱۹۰۷ نچى سنە ميلادىيە
برنچى سېنتابر) ۵۷۲ كىلومېتىر مسافە يول تمام
اولدى . (ھر سنە ۲۸۶ كىلومېتىر حاضرلە نمىش
اولە در) . حاضر بولنى بو جاي مدينە منورەبە
بتكزوب قالدردر ايچون ھر كون بر كىلومېتىر

«قانتەمير» روسيە طرفىدىن سفير ايدىلۇپ
اولا لوندون غە، ئاندىن سوڭ پارىژ غە يبارلىگان.
اول شونىدە اجنېبى محررلر، مثلا : پارىژدە
مشهور مونتسكيو ايله كسب ماسابت اينكان .
واخرىدە اوزىدە ۱۷۴۴ سنەسندە ۳۶ باشىدە
پارىژدە وفات اولمشدر .

بونىڭ يازغان نرسەلىرى آرسندە ك مەھىمى
۹ دانە ھجويەلر يدر . بو ھجويەلرندە قانتەمير
شول زمان خلقى نىڭ كېلىشمگان يىرلرندىن بىك
فاطى كولگان .

بو ھجويەلر يىك بىرىدە علوم و فنونىگە
فارشو كىلوب رىا كارلىق، سارانلىق، اخلاقىزلىق
ومقدلك اينوچىلر دن كولى. بونلر نىڭ دورتسىنە
دورت تورلى تىبب تصوير ايتە .

برنجى تىبب دە، قولىنە تىببىچ طونقان،
«فرىتون» اسملى بىر رىا كار، زماننىڭ بوزو
لووندىن زارلانا، اولدە نادانلىق دقتندە باشلر
الوغلر غە اطاعت ايتەلر ايدى، ايندى انجىلانى
ھىر كىم اوقى باشلاغاچ بو بىدى، حاضرگى باشلر
قواسدە اچىلر ، طوزلى ايت آشاونىدە
طاشلادىلر، دى .

ايكنچى تىبب دە بىر جاھل و صاران پامبىشچك
نى تصوير ايتە . سىلۋان آدى بو پامبىشچك
علم و معرفت نىڭ فائىدە سز لغىنە ايكنچى باقدىن
قارى . آنىڭ فكرىنە بىنا : نادانلىق و قىتندە
خلق دىخىدە بايوراق ايدى ، قەد مەنوبەلر نى
نىكشروب عمر اوتكار وچىلر ، ھوادە غى
بولدزارغە قاراب تون كىچىر وچىلر، آنىڭ
قاشىدە دبوانە دن سانالادر ، ايتورسىدە
قوباشنىڭ نە وفت چىغانن و بايوغانن چىركا
باشىنە قاراب بلوب بولمى ! علم طب آنىڭ
قاشىدە بتونلاى بىر آلدراچدىن عبارتدر .

اشلەرگە قرار بىر مشلر . البته ، بو صورتدە
مصرف كوبرەك چىقاچقىدر . بىزنىڭ وطنىمىز
بىر نىچە ضابطلر نى تىمىر يول خدمتى ايله طانشى
رىغە بولمىش . بو ضابطلر يولنىڭ ھىرى جەتندىن
آرتىق مەھىتى اولان قىسملرى ايله شىغللنە چىكىدر .
دنىادە بو يول كىبى شىمالدىن جنوبكە
وارمىدە اولان اوزون بولمىر پىك آزدىر . مثال
اينوب ايكى يولنى كوستىرگە مەمكن : بىرسى
جماھر مەنقىدەن مېكسىقاىە، ايكنچىسىدە انگلىزلىر
قولىدە اولان مىصر دن سودانە باراچى بولدىر .
مترجملىرى : ب . و ش .

روس ادبىياتى

كناز آنتىوخ قانتەمير (۱۷۰۸ — ۱۷۴۴)

روس ادبىياتىدە اسمى طائىلمىش محررلردىن
بىرى كناز «آنتىوخ قانتەمير» در . بو ذات «مولدار»
مىلكىتىدىن روسىەگە كوچوب كەلمىش بىر ۋويۇد
نىڭ اوغلى اولوب، ايكى ياشىدىن اعتبارا روسىەدە
ياشايدىرق تمام روسلاشمىش و روس محررلىرى
آرسندە مەلوم بىر موقع طونمشدر .

اوقووى كىڭ باشىدە آتاسىنىڭ يورطىدە
اولوب، سىگرە موسقوۋە و پىتربورغ آقادىمىيالرىدە
تەھسىل مەعارف ايتىمشدر . قانتەمير بىك پىترنىڭ
وفاتىدىن سوڭ بازارغە باشلامىش ايسەدە يازغان
نرسەلرىدە پىترنىڭ اصلاھاتىنە بىك طرفدارلىق ايتىش
واصلاھاتقە مۇدى بولغان افكارىنى ھقىلى چىقارغە
طرىشمىش در . آنا ابو آنوونانىڭ ھكىومتى و قىتندە

باش آوروپىڭىڭ علامتى دوكتورلرنىڭ قولدىن
ازلاولرى، اسسىك وضيفى لىكى قاننىڭ
حركىتىدىن دىپ بلولرى كولىچ بىر نرسەدۇر .
ايتورسندە آنلر تىرى كىشىڭىڭ اچىنە كروب
كورگانلر ! حالبوكة دوكتورلر بىزنىڭ آقچەلر
مىزنى اوز كىسەلرىنە چىگوب طورغان كونلرى .
مونه فن و علم بولغاچ اول بىر دىنبرگە داخودنى
آرتدورغە ، راسخودنى كىمەتورگە اوگرەتسون
ايدى ، شوندى فنى اولدە ياراتور ايدى .

اوپنچى تىب ، لوقا اسمندە بىر سقىبە
اولوب ، بودە آبرازاوانىنى انكار ايتە .
لىكىن بو كىنە باشقە جەتدىن . بونىڭ فكىرىنە بىنا:
انسان اوزىنە موافق ايداشلر ايل يوريشور
ايچون ياراتلغان . شونىڭ ايچوندە انسان اوز
پىڭ عمرىنى كىف صفادە ، دوستلر ايل عىش
عشرندە اوتكاررگە كرك ، بىر بولمەگە يابلوب
دە قلم ، فارە ، قوم وكاغداردن آبرلەينچە
اوپورودە نى معنا بولمق كرك ، دى .

قانتەمىر ۴ نچى بىر تىب تصوير ايدوب
يىڭى موداغە ايارو جەالتىدىن كولهدر . اول
وقتدە روسىدە چىتلىرگە مقلدىك ايدوب يىڭى
موداغە مېتلا بولو عادتى بىك طارالمشدر . بو
۴ نچى تىبە بىك كوباز وشما كىونە طورغان
بىر كىشى ساچن قودرەلترگە آقچە از فالادىپ
يازوغە وكتاب باصدرغە كوب كىتكان كاغدىنى
قزغانەدر .

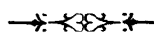
قانتەمىر نىڭ شعرلرنىڭ شىوہ كوزللىكى يوقدۇر .
لىكىن اوز وقتدەغى خلقنىڭ افعال و حرىكاندىن
نى كىلوب يازغانغە كورە ، شعرلرى اھمىت كە
آلنىشدر .

«قانتەمىر» نىڭ اوز تصويرىنە بىنا: دىيانىڭ
سعادتى: اوزىڭنىڭ ايووڭ ، كىتبخانەڭ بولوب ،

شاوشودىن بىراغراق طورودە ، فلاسپىچىكى
كتابلر مطالعه ايتودە ، اوزىڭنىڭ دوست
ابىلرگىنى ايووڭنىڭ قبول ايدوب آنلر ايل طىنچ و راحت
كىنە مصاحبت ايتودەدر . آنىڭ قاشندە انىڭ
بىوك سعادى شوندىن عبارتدۇر . اوزىڭنىڭ ۸ نچى
ھچويە سىندە ، بونداين بىر سعادتكە ايرىشور
ايچون معتدل و قناعىلى بولورغە ، اسراف و سفا
ھىدىن صافلانورغە تىبوش ايدىگىنى بلىدەدر .
قانتەمىرنىڭ بو فكىرىنە اعتراض ايدوچىلر ،
قناعىت و اعتدال انساننىڭ تىرى و نعالى فكىرىنە
مانعدىر ، بوندى آدملىردىن فداكارلر ، زور
مشكلاتغە كوكرەك كىروچىلر ، انقلاب و زور
اشلرگە سىب بولوچى قھرىمانلر ىتشى ، فئالى
وفلاكتلر ايل مصادمە ايتارگە بوندى
كىشىلرنىڭ قوللىرىدىن كىلىمى ، دىلر .

(بوندىن سوڭ ، روس ادبىياتىدە پىك مھىم
اولان « لومونوسوف دورى » غىقندە يازىلە-
چىقدۇر .)

ف . ك .

كوز نعمتى

باشى ۸ نچى نومىردە

۱

ضعيف و عاجزلرگە شفقت

يازلنەچى مقالەلر مادەلرگە تىرىقى ايدىلنوب ،
ھەر بىر سوزنى اوزىڭنىڭ مناسىب اولان باينىدە
قويلىنور ايسە او قوچىلر ايچون قولاي اولور ،

عاجز لره شفقت والدين كلدېكى قداغات
ايتىمك حقدى رسالتپناه افندىمىز حضرتلارنىڭ
عمومى وخصوصى صورتىدا ايلامش ترغيب
وتعريضلرى مېدانىدۇر. آندىن سوڭ اولان
عالمىر واسلام فىلسوفلىرىدىن ھىم بو طوغرىدا
اثرلى نصيحتلر مرويىدۇر .

ھىر تورلى بلا وقضالر قېلىندىن صا كىراو
وصوقرلىقنىڭ اوز باشلىرىنى كەمبە چىكىدىن امين
اولان آدم تصور ايدىلنورمى عجب! .. بو كون
بېش چاقرومىدىن ايشتمىكىدا اولان بىر آدمنىڭ
ايرىنە گوسىپن قولاق ياندىدا باغرامش داوشنى
ايشتمادىكى بو ساعىت اول اينە صاپلامقىدا
اولان بىر كېسەلنىڭ بىر ساعىت سوڭرە قوياش
نورىنى فرق ايدە آلتاز درجەدا قاراغولقىدا
قالدىغى چوق كىرەلر كورلمىدۇر .

خستەلك واعضالردە اولان آفانلر ياش
وقارت، عامى و خاص، رعيت و حكمدار، باي
ويارلىق كىي شىلرە قاراب يورماز. اوشبو سببىدىن
عاجز آدملىرىگە قدر الحال ياردم ايتىمك اسكى
عصرلردىن بىر اولوب حتى بو بىلە مېتلا آدملىرىنى
تربىيە ايلەمك چارەلر بىنە قدر تىدىر يورتورلر ايدى .

۲

تربىيە خانەلر

خستەلر اېچون شىفا خانەلر؛ صوقر
ويتىم بالالر، طول خاتونلرنى تربىيە ايدىر
اېچون تربىيە خانەلر احداث ايدىلر بىزگە
ايرىشكان خىبرلرگە كورە اڭ ايلەك اسلاملر
اولمىدۇر . لىكن خستە خانە وتربىيە خانەدىن

ھىر بىر بابىنى اوقور اېچون اوزىنى لابق صور
تدە كوڭل گە بىر شوق نوسار . بو ايسە ھىر
لر بىنى مطالعە ايلە كچرىن آدملىرىگە معلومىدۇر .
اوشبو سببىدىن بىزدە اوشبو كوچك مقاللارنى
قىسقە قىسقە مادەلرگە ايرىوب يازارغە لىزوم
كوردىك .

انسانلر اگىردە نە بىردىن كېلىدىكىلر بىنى ، بو
كوندى نە اورىندە طوقنىلر طوردىلر بىنى ونە بىرگە
واراچلىرىنى گوزل صورتىدا بىلمش اولەلر
ايدى ، بىر بىرى اېچون جان فدا ايدە چىك
صورتىدا الفت و محبت ايلە ھىر سورلر وياشار .
لر ايدى ، لىكن ناسىفلىرىگە بو شىلر ھىز
حل اولنماشدىر . تېمىر يول ماشىنەلر بىنى
قوت ايلە، ترقى طرفىنىدا سفر ايتىمكىدا اولان
«علم» ، ايلەك زمان خلقلىرىنىدا مېھول اولان
كوب شىلرنى كىشى ايلە چىكى وبونىڭ سببىدىن
دە خىلافى و دعواغە سبب اولان بىر چوق مادە
لر ارادىن كورنارلوب آدم اوغلىرى بىر بىرىنىڭ
قوللىرىنى طونشوب كېلىشە چىكىرى ظن ايدىلنور
ايسەدە ، بىز دىدىكىمىز ، ھىلمگە دىگىل بىلكە
فىلسفەگە عائد شىلرلر .

فىلسفەدە حقىقت ظھور ايتىمەسى غايت
مستىبەد دىيورلر . اوشبو سببىدىن كە انسانلر
«كلمح بالبصر» دىيە چىك قدر قىسقى و بىر كاتسىز ھىر
لر بىنى چىڭ و جدال ، حسد و دشمنلىق ، كىر
وخودبىنلىك ايلە ضايع ايلرلر . مع ما فېيە
ضعيف آدملىرىگە ، خستە و حسرت مېتلا لرىنىدا
شفقت ايتىمك ايزگو بىر ايش ايدىكى چوق
شىكلر اولسون كوڭللىرىدىن بىتون بىتونە چىقما
مىدۇر . بو چىتىدىن انسانلر واردر كە بلا اھللىر
بىنە خىلى ياردمە اولنورلر حتى كە بو بىلە ياردم
ايتىمكى بوزچ اعتقاد ايدىلردە واردر .

آدمنی صوقرلر، یتیم و طول خانولرنی تربیه ایدر ایچون مدیر ایدوب قویه شیدی، کونلرنک برنده مدیر حضورینه بر آدم اوزینک اوغلینی بناکلاب آلوب کیلوب اوشبو روشچه سویلشورلر :

کیلوچی : بنی طولار جمله سینه یازوگزنی اوتنهم .

مدیر : ممکن دگل ، زیر اثر بیه ایدلنه چک طوللرنک خانولردن اولمه سی شرطلر .

کیلوچی : اوله ایسه صوقرلر جمله سینه یازوگزنی !

مدیر : بونسی ممکن ، سنی صوقرلردن یازارم ، چونکه قرآن شریفده کوکلی کور مکان کیسه لرنی صوقر دیه تعبیر وار ، شول جهتدن هر نه قدر باش کوزک سلامت ایسه ده ، سکا صوقر دیمک بتون بتونه خطا اولماز .

کیلوچی : اوشبو اوغلمنی یتیملردن یاز ! مدیر : بوده ممکن ، زیرا سکا کبی آتاسی اولان بالالر عادات یتیملردر . شویله ایدوب آتانی صوقرلر جمله سینه وبالانی ده یتیملر جمله سینه یازدی (۲) . بوندن ایسه عباسلر عصرنک صوقرلر ، یتیم و طول خانولر ، حکومت همایه سنک تربیه ایدلن بکری آکلاشلور .

آروپا حکومتلری طرفندن عاجزلرنی تربیه ایدر ایچون مخصوص خانهلر تأسیس ایدلنک اصولی یکی برشی اولوب ، آنچق اونبرنچی قرن هجریده گنه باشلانیدی مرویدر .

(صوگی وار)

—*—*—*—

بو کونگی توبه لری کوك که یتکان بنالرنی تصور ایلمک جائز اولماز . اسلام دولتی بدویلمکدن باشلانیدی ایچون غایت ساده بر روش ایله میدانه چیمشدر . فقط بودولتنی تأسیس ایدوچیلر حتی بو کونگی توبه لری کوكه اولان بنالرنی وجوده کتروچیلر گه کوره دخی غیرتلی ، دخی شفقتلی اولدفلرینی دعوی ایدلسه مبالغه اولماز .

امیر المؤمنین حضرت عمر بر کیچ اورام ده یوردیکنده بر خانوننک بالالری آچلقدن آغلادفلرینی بیلدیکی ایله اوینه فایتوب لازم شیلرنی آلوب کلمکله خانون اوینده آش پشیر دیکی وشونی ده اوز کوزیل بالالرغه آشانز یغی و « اللہ شکر کوزکلم راحتلندی! » دیدیکی مرویدر (۱) . ایهدی بر قومنک الک شهرتلی خلیفه لری عهوم و فقرا حاجتی حقننده بویل روشده دقتلی اولور ایسه طبیعی باشقه لری بوکا مناسب هرکتلرده اولنورلر . (الناس علی دین ملوکهم) دیبورلر . بناء علیه هر نه قدر شهرلر کبی تربیه خانه و خسته خانهلر بنا ایتمامش ایسه لرده عاجز و درمانسز طائفهلر حقننده خبرسز طور مامش اولسهرلر کرك .

امویلردن ولید بن عبدالملک خسته لرنک صوراشوب یورولرینی طوقناتوب رزق لوق و یروب تربیه ایدر گه و صوقرلرنی ینا کلب یورر ایچون خادملر تعیین ایدر گه فرمان چیقارمشیدی (۱) . بو ایسه هجرینک برنچی قرننده اولدر . ابوالعباس محمد بن یزید المبرد النحوی دن اوشبو روشده بر لطیفه نقل ایدلنور : عباسیلردن ایکنچی خلیفه اولان ابو جعفر المنصور بر

(۱) تاریخ «الکامل» ج ۳ بیت ۲۲ .

(۱) العقد الفرید ج ۲ بیت ۳۲۸ - تاریخ

الکامل ج ۱ بیت ۴ .

(۲) و فیات الاعیان ج ۲ بیت ۴۹۵ .

اشعار

گوزل خانیه ایتهم :

گوزگنی ده، فاشگنی ده، قارا دیمنده ماقتیمین
 بوزگنی آی کبی نورلی، تشگنی قاردای آق دیمین
 باشاغگنی، ابرونگنی قزل آما، قزل گل دیم
 «جانم سگنا فدا اولسون بگاده قاراده برکول!» دیم
 آغزک ده، بورونک ده کیلوشلی بیت نیچوک صلو!
 یوزک باغچه آلا چاچک دیوب ممکن مدح قیلو!
 بیلک نچکه، بویک زیفا ساچک توشکان آیاغیکه
 نازوک بارماقلرک اوخشی قزل گلنک سا باغینه
 جمالکده. مثالک یوق «زلیخا» دن ماتور توسک
 اویک جنت اوزک ده «حور» مسک، عنبر کبی ایسوک!
 بیل سنمی؟ سنی ماقتیم کنیزاکلر بازارنده!
 بوبازارلر قورولغان بیت معارفک مزارنده!
 بو حیوانلر بازارنده سنی پک ماقتادم ده مین
 معارف میداننده بو مدخلردن کولر «امین»
 بار اقالسه م «امین» لرکه سنی هیچ برده ماقتام
 طشکده غنی صفت ایله ایچگنی برده آفلام
 سنی تاشلیم ده «لیلی» نی صلودیم ده مدح ایدم
 حقیقت صلوق آند. نابولغانغه آکا کیدم (*)
 معلم صابر بن عبدالمن «طوقماق»

ازدواج امرینی فکر ایلر ایکان
 ایتیشز بزی بزی اغفال مگر
 سن سانوردک بنی صاحب ثروت
 بن سانوردم سنی عفت پرور

«معلم ناجی»

بیلیم نصل بیوک کناه ایتدک که ارتکاب
 اولدق سزا بو عالمه کلمک جزاسنه!
 «بیلیم»

کندی فضلندن اولور ممنون دل عالی تبار
 ایلماز دیگرلرک فضلیله اصلا افتخار

«بیلیم»

(*) بد رو یلقده ضرب مثل اولمش «لیلی» ایله تاتار یرلرنده جمالد. تشبیه
 ایچون ذکر قیلنه طورغان مصرلی «زلیخا» مراد در.

(امید رحمت)

امید رحمت اینک اختلافی رأی امتدن
 آنگا بگذرکه خیر امیدد شر و شقاوتندن
 خدا نهی ایتد بکنندن رحمت امید ایلک بو شدرد
 بلی حقدرد چبقارسه اختلاف اهل حرفندن
 فنون و اتفافی امر ایدر مولی بزه زیرا
 چبقار رحمت علوم، اتحاد فکر ملتدن
 زمانک اقتضاسیل، قوانین اختلافندن
 چبقار حکمت بوسوز منکر دگلدر شرع، حکمتدن
 نه ممکند اگر افکار ملت اختلاف اینسه
 جهان طوردنجه کورمک خیر و آثار سعادتدن
 بیک اوچوز بو قدر بیلدرکه امت اختلاف اوزره
 ولکن کورمدی بر فائده غیر عداوتدن
 مذاهب اختلافی عین اسباب تفرقرد
 اگرچه سوزده چبقمش هر بری عین شریعتدن
 هله بر نقطه دن چبقمش خطوط اتحاد اولماز
 اوزاندنجه دخی کسب ایلپور بعد، مسافتدن
 ضرورت دارمیدر طهر ایل، تاویل ایتک قرنی
 اولورسه برین نحو ایتلی کتب دیانندن
 ضمانک قطع جمع اولمه سی صادق واقعده
 نقیضی شبهه سز سافط اولور باب حقیقتندن
 طهارت نقض اولورسه مس زوجه یا که آله!
 جزاسین اعظمیلر بکله سون روز قیامتدن
 سنک سوز اولماسون، بن دیدیکم اولسون دیمکدر بو
 بو نیک امثالی سوزلر عاریدر شرعی ضرورتدن
 بودر اسلاماری درلو بلایه ایلین دوچار
 بودر بوملتی اسقاط ایدن قدریل فوتدن
 صانلدی پک اوچوز بوملت مرحوم اغیاره
 تفرقل، دوشوردک کندمزی قدر و قیمتدن
 سوزین تکذیب ایدر معروف ایل، آمرلرک فعلی
 رزالت ایچره قالدق گرچه کلدک خیر امتدن
 قاپلما هر کلامک حسنه تحقیق و تدقیق ایت
 اولور بعض بالانلار ظاهری پارلاق حقیقتندن

(صادق)

بونی ایسه تمام ایرکنک اوزرنده اداره ایدرگه کرشدیلر .

مسلمانلر کندیلری حاکم اولدقلری وقت، هر بر دین اوزرینه حریت و یروب، وجدان و اعتقاد ایشلرینه اصلا مداخله ایتمازلر ایدی. دشت قپچاق حکومتینک اڭ شهرتلی و کوچلی وقتلرنده ده خان سرایلرینده طولوب طور مقده اولان روس قزلرندن و روس یکتیلرندن بر فرد اولسون آرزولرندن باشقه دینلرندن دوندرلماشدر. حن اسلام قبول ایتمک طوغرو سنده اشارت بوللوا اولسون تلقین ایدلماشدر. ایشته مسلمانلر ملت حاکمه اولدقلری وقت شویله حرکت ایدرلر ایدی. امام محکوم اولدقلری صوڭ تمام بونڭ عکسنجه بر معامله کورمشلردر.

قزانلر اسیر آلمش خانلر و شهزادهلر مسقواغه یبارلدیکلری صوڭ چوقندیلر. حکومتده خرستیان روحانیلر اداره سینده تابع اولدیغندن، مسجدرلر یملرور، اسلاملر جبری صورتده دینلرندن دوندر اور، چوقندیشلرنک هر بر مشقتلری چوقنماشلر اوزینه بوکلانور ایدی.

بو کونکی زیهستوا خدمتلرینی اشلرگه، بوندن ایکی و اوچپوز ییللر مقدم بروقتنه شول عصرلرنک نظاملرینه کوره اهالی مجبور اولور ایدی. قاتورغ خدمتلرندن کوبلرینی قریه خلقلری و خصوصادینلرندن دونارگه رضالق کوسترمگان مسلمانلر باشقارلر ایدی.

صوغش کیمه لری ایچون اورمان کیمه وچیلر و آنلرنی تارتدروب صوغه توشروچیلر و آنندنده آرقانلرغه بیگوب یار بویندن سوراب باروچیلر «لاشمائلی» اسمنده

ملی مطبوعاتیمز

۲

مخصوص بر مقاله

دنیاده موجود اولمش و موجود اولماق شیلر تا ازلدنبرو متسلسل اولوب کلمش سبیلرنک نتیجه لریدر، دیورلر. اوشبو قبیلدن بزم ملی مطبوعاتیمزده بر قاچ ییللردنبرو صوزلوب کلمش سبیلرنک نهره سی ایدی.

اگرده آچیق صورتده باصلوب تارالمش و هر کیم طرفندن اوقولمش و آڭلاشمش ملی تاریخمز طوغروسنده بر کتاب اوله ایدی، اوشبو «ملی مطبوعاتیمز» بحثینک کوب یرلرینی بز شوڭا حواله ایتمکه و پاکه اوقوچیلرنک هر برینک معرفتلرینه اعتماد ایلمکه قناعت ایلر ایدک. فقط آرا مزده، دیدیکمز کبی کتابلر هنوز یوقدر. بر قاچ آدمنگ بیلمه سیه عموم ایچون کافی دگلدر. اوشبو سبیدن بزلر بو یرده اصل مقصود دن بر طرفه چیقوب اوشبو «مخصوص مقاله» نی یازارغه مجبور اولدق.

قزان شهری روسلر طرفندن ضبط ایدایکی صوڭ، اطرافنده اولان اختلاللر ۵-۶ یللرغه قدر و ایکنچی عبارتله نیبتارلر نڭ وولغه نڭ مشرق طرفینه کوچوب بتولرینه و باشقرد یرلرنده اورنلاشلولرینه قدر دوام ایتدی. نیبتارلر تمام هجرت ایتدیك. اری صوڭ قزان ولایتی محاربه لردن، اختلال لردن صافی اولارق فالوب، روسیه لولر

بندی و بونٹک اوسنینهده داخلی اختلالر ظاهر اولدی. بر وقت حکومت شوپله حاللرگه توشمشدر، (مسلمانلرنگ اوزلرینک خاطرلرینه کلمشمی یوقمی؟) بتون اورال و واغه بویلرینک روسیه دن آیرلهق احتمالیینی کوز اوئینه آاورغه و بو طوغرولرده چاره لر ایزلرگه باشلامشدر. ایشته ایمپراطورینسه مسلمانلرنگ خاطر لرینی تابوب، روسیه گه بنده ایتمک قصدیله «هرتورلی دین اهللری ایچون اوز دینلرینی طوتازغه اختیاردر!» معنا سیله حریت دینیه اعلان ایتمشدر. بونی ایسه اهالی گنه بالفعل کوسترمک ایچون اورنبورغ، طسرویسکی، اومسکی، ویرخنورال شهرلرینه خزینه مصرفیل جامعلر بنا ایندرمش؛ دینی بر محکمه توسینه بویاب اورنبورغ صوبه رانیه سنی ده آچمش و پیتربورغ شهرنده قرآن شریف باصدرر ایچون فرمان یازمشدر. بو حاللرینی کورمش مسلمانلر روسیه ننگ یگی بر دورگه کر دیکینه و بوندن صوئک دین و ملتیلرینی محافظه ایدیه بیل چکلرینه قناعت ایسدوب، کسب و کارلرینه کرشمشدر.

ملی مطبوعاتیمزنی میدان کتورمش شی راحتلر دگل بلکه مختلار، تاغ و تاشلر تحمل ایتمازلک درجه ده زحمتلر اولدیغی، بو یرده یازدیغیمز سطرلردن معلوم اولسه کرک.

۴

پیتربورغده باصلمش ایملک اثرلر.

ایمپراطور بیوک پیتر طرفسندن عربی حرف ایله ترکی نیلنده بعض فرمانلر باصلدیغی مروی اولدیغی کبی، ایمپراطورینسه یکاترینه

پیتربورغ شهری بنا ایلدیکی وقت ائک آغیر خدمتلرینی مسلمانلر ایتمشدر. خدمت آغیرلغندن و سزالق اورن اولدیغی سببیل هر تورلی بیزکاک خسته لکلری کوب اولدبغندن بو بیچاره لر یوزلر و بیگلر ایله دنیا دن اوتوب طورمشدر (۱). فقط مسلمانلرنگ بویله خدمتلر ده اولندقلری اونوداروب، اسماری ده نه کاغده ونه کوکلرده اولسون فالمامشدر (۱) «اوی یاصامش بالته طشده فالور» دیبورلر. طوغری بر سوزدر.

ایشته بویله آغیر خدمتلردن خلاص اولوب طورمق قصدیلله بعض مسلمانلر ظاهرده خرسیتیانلق قبول ایدرگه مجبور اولورلر ایدی. زیرا خرسیتیانلق قبول ایدن چیت خلقلر لاشما نلق، صالدا تلق، کمی خدمتلردن وزیمستوا نالوغلرندن آزاد ایلدنور اولمشدر. سید جعفر، آلدار، کیلمک آبز، ملا بهادر شاه واقعه لرینک کوبسی اوشبو جبر و تضییقلر شو ملغندن میدان کلمشدر. بونلرنگ غوغالرینه سبب، روحانیلر و جزوینلرنگ مسلط اولمقلری ایدی.

هر نه ایسه مسلمانلر اوستونده اولان بو مشقتلر ایمپراطورینسه یکاترینه (ابی پادشاه) زمانینه قدر دوام ایتمشدر.

اوزون مدتلر ترکیا ایله صوغشمش ابی پادشاهنگ عسکری تمام ضعیفلندی، بابلیغی

(۱) پیتربورغ شهرینی بنا ایتمش مسلمانلردن بر فرقه خلق، مذکور شهرده اوزلرینه اورن آلوب بر اووام بولوب اوطورمشلر ایسه ده، صوئره دن اولوب و تارالوب بتمشدر. شمندی «پیتربورغسکی استرانا» ده اولان «تاتارسکی اولیتسه» بونلر اسمینه اولان یاد کاردر. اوزلری تارالوب بتمشلر ایسه ده اسملری همان قالدشدر.

ايضا خاير هم يازمشد. سوگره
اوشبو نسخه، هيچ بر يري اوزگرتلمكسزبن
۱۷۹۰ - ۱۷۹۳ - ۱۷۹۶ - ۱۷۹۸ نچي بيللرده
تكرار باصلمشدر.

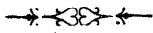
ملى مطبوعاتمزنك «بسم الله» سى ايسته
اوشبو نسخه قرآن شريفقر اولمشدر. اوشبو
بيش دفعه باصلمش قرآن شريف نسخه لرينك
صانلرى حقنده قولمزده معلومات يوقدر. آثار
قديمه جمعيتلرى و آرخبوالرني تفتيش ابدب
يوروجى مؤرخلر بر كون اولور، شايد بو
طوغروده رسمى حسابلرني نابوب اعلان ايدرلر.

طرفندن قريم شيوهسى تركيجه باصلمش بر
زاقون مجعنى منظورمز اولدى. فقط بونلر
رسمى شيلر اولديغى ايچون بزم مى مطبوعاتمز
برينى طونمازلر.

يكتارينه فرمانى چيقدىغى صوگك پيتر بورغ
شهرنده الك ايلك مرتبه باصلمش شى قرآن
شريف اولمشدر. زور قولده و ۴۷۷ بيتده
طبع ابدلمش اولان بو قرآن شريفنك آخربنه،
طبع ناريجى قولمامش ايسهده ۱۷۸۷ نچى
ييلده باصلديغنى ظن ايدرلر (هجري ايله
۱۲۰۱ - ۱۲۰۲ نچى بيللر اولدر). مذكور
نسخهنى ملا عثمان بن اسماعيل اسمنده برذات
(۱) تصحيح ايتمش وحاشيه سبنه بعض

(۱) «آثار» غه يازوق تصديقه بو ذاتنك

ترجمه حالينى تفتيش ايتدم ايسهده هيچ يردن طابا
آلمادم.

زيبو تعليم

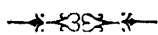
چيرنوويتسكى دار الفنونينه يورمشلر.
بو دار الفنونلردن ۵ سى نمسهلرنكى،
اوچسى (پراغا، فراقوف، لؤوف ده گيلر)
اسلاوانلر نقىدر. نمسهلر دار الفنونلر
۱۴۰۳۷۸ اوقوچى بولوب آره لرنده خيلى
اسلاوانلرده بار. اسلاوانلر دار الفنونلر
۱۰۰۴۱۲ اوقوچى بولوب همه سى اسلاولر.
خصوصا «چه» لربيك اوقبلر وايكنچى دار الفنون
آچارغه ايسابليلر. اوسترياده گى ايتاليانلر
ايله روسينلرده اوزلر ينه مخصوص دار الفنون
آچارغه طريشوب يوريلر.

علم و اوقوچيلر حقنده معلومات.

اعلان فيلنمش حسابلرگه كوره: ۱۹۰۸ نچى
يل باشنده اوستريانك ۸ دار الفنوننده ۲۴
مك ۷۹۰ اوقوچى استودينت بولمشدر. بونلرنك
۸۰۶۹۰ نى «ؤبانه» دار الفنونينه، ۳۰۹۱۱ سى
«پراغا» دار الفنونينه (بونس «چه» لرنكيدر)؛
۳۷۱۰ سى «لؤوف»، ۱۷۹۱ سى فراقوف،
۲۰۲۸ زى «غرانسكى»، ۱۷۱۸ سى «پراغا» دهفى
نمسهلر؛ ۱۱۰۶ سى «اينسبروق»، ۸۳۶ سى

سۆڤە

- ◆◆ ياش بالالارنىڭ اوسسولرى كوبراك اويقو وقتلارندە اولەدر .
- ◆◆ تر كيا سلطانىنىڭ بر كونلك مصروفى روس آفچەسىلە اونىنىڭ صوم مقدارلارندەدر .
- ◆◆ فن اهللىرى ، اگردە طبيعى عمرى يتكانچە طورسە قوياش يەندەن اونبىش مليون يىل عمر ايدىرگە تىوشلى دىبەلر .
- ◆◆ اوزون عمرلى آدملىر كوبسنىچە ايرتە پانوب ايرتە طور وچىلر اولەدر .
- ◆◆ ياپونىا ايمپراطورى اوكان چىقاروب خاتو- نلارنىڭ تىش بوياولارنى و قاشلارنى بولقولارنى منع ايتىشىدر .
- ◆◆ دنيا يوزندە اوچيوزگە ياقىن لغت اولوب ، هر برى ايله سويلوچىلر واردر .
- ◆◆ پيدا اولدىغى ايله اولدىر مكان چىخونكە خونسزگە ايلانوب كىتىدىكى كوب مرتبەلر تجرىبە ايدامشىدر .
- ◆◆ اڭ بيوك دنيا ميقروب دنياسى اولوب ، حقيقت حالده بونى آڭلامش ذاتلر صانع عالم ايله ايمان ايدىرگە مجبور اولەچقىلردر .
- ◆◆ اولسكان كيمسەلرنىڭ سانلرى بتون دنياده كون باشىنە يوز بىڭ مقدارندەدر .
- ◆◆ مشهور طبيب قوخ خىنەنى كوب استعمال ايتىك ضرر ليدىر وكوب وقتلر اوتماز طاغون خستە ليكىنىڭ عمرى بتوب وفات اولور وبتون دنيا بوندىن امين قالور دىبور اولەش .
- ◆◆ بر چىن يلىندە ايكى مليوندىن كوب آرتادر .

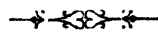

۲۴،۷۹۰ استودىنتنىڭ ۱۰،۸۳۰ سى حقوق

۷ مكى فلسفە ، ۴،۰۷۵ سى طبيە و ۱۴۸۵ بىسى دىنى شعبەلردەدر . الك طبيە دە بىك كوب اوقىلر ايكىن . لىكن اوسترباده دوكتور سانسز كوبايوب آرەدە مسابقە باشلانغاچ بو شعبەگە كوب كرمى باشلانلر .

حقوق شعبەسىندە اوقوچىلر نىڭ آرتووينە ملت محكومە لردە مليت حسىنىڭ آرتووى سبب بولمىشىدر . مثلاً : اسلاوانلر قولندەغى لووس دار الفنونندە ۲۵۸ طبيەچىگە فارشى ۲،۰۸۱ حقوقچى ، وپراغا دار الفنونندە ۵۵۱ طبيەچىگە فارشى ۱،۷۲۴ حقوقچى باردر . ملت محكومەنىڭ حقوقىنى حمايه قىلورغە ، مىلى اتفاقلارنىڭ باشىندە طورورغە ، دىپونات بولورغە حقوقچىلر بىك كرك بولغانلىقتىن ملت محكومە وملتچى ملتلىر حقوق شعبەسىنە كوب اهميت بىروب شونندە اوقىلر . فلسفە شعبەسىندىن چقوچىلر اورتا مکتىبلرگە معلم بولالار . بونلردە اوقوچىلر يىلدىن يىل آزايا ؛ چونكە معلم طولابار دىغى حالده اورن كوب آرنى .

خاتونلر آرەسندە عالی تحصیل اوسترباده كوبدىن توكل ميدان آلدى . حاضر بىك ترقى دە ، معارف نظارتى دە آڭا ياردم ايتە . خاتونلر نىڭ تحصيلىنە مسلمانلر سبب بولمىشلىر . شويىلەكە : « بوسنە وهرسك » ولايتلرنىڭ والى بولوب طورغان « فاللاى » مسلمان خاتونلرى آورغانندە ، اير دوكتورلرغە كورينورگە اوبالغانلىقنى كوروب ، شول ولايتلارگە يبارر ايچون خاتون دوكتورلر حاضر لاندە باشلامش و اوشبواش صوگرە دىغى نغراق ميدان آلمىشىدر : حاضر قزلردىن عالی مکتىبلردە اوقوچىلر بىك كوب . مثلاً فلسفە شعبەلرنندە ۱۳۵۶ ، طبيەدە ۱۶۹ ، حقوق دە ۵۴ قىز اوقىلر . بونلر نىڭ كوبراگى ملت محكومە اولان اسلاوانلردندىر .

وفات ايتهش، حضورمه آغلاب كلدى شونى
جهازلاب كومار ايچون كر كللى اسباب هم يتارلك
درجه ده آفچه و بزرگه بيوردم .

خيزران: - ابو دلامه نك خاتونى حاضرگه
اوشبو دقيقه ده بانمدين چيقوب كندى: ايرم
ابو دلامه وفات اولدى، جهازلب كومار ايچون
بر نرسه مزده يوق ديه آغلاب كلمش ايدى ،
بن ايسه كر كللى شيلرنى هم آفچه بيروب بياردم
خليفه: - اويله ايسه خاتونى ايله برلكده
كلوب ايكيسى ايكى ايشوكدن كروب ايكيمنى
آلداپ كيمشلم!

خيزران: - هاي هاي!

(ايكيسى برلكده كر لوشه لر!)

♦♦ ساتار ايچون ديه بازارغه بر قوى آلوب
كلمش بر عربدن، برى كيلوب حقنى صورادى.
عرب ده: «اوزم بيش درهم گه ساتوب آلمشيدم،
البتة فائده ايچون يوريم، آلتى درهم گه
ساتوومنى اميد ايدوب كىلدم، شايد يدى
درهم گه آلوچيلر بولور، بو اوزى سگز
درهملك بار، اگرده ميلكز بولسه طوقز
درهم گه آلورسز، بن آنى سزگه اون درهم گه
رضا بولوب ساتوب و بريم» ديمشدر.

♦♦ عربلردن برى اوتوب واروچينك باشنى
تاش آتوب يارمشيدى. شونك ايچون بو
عربنى قاضى حضورينه كستورديلر. قاضى:
«نيچون تاش آتوب بو كيمسه نك باشنى
ياردك؟» ديه صوراديجنده عرب: «اي قاضى،
طوغروسينى سويليم: بن تاش ايله بو نك باشينه
آتمادم، بلكه بو كيمسه اوزى بنم آنديفم
تاشغه فارشو كلوب باشى ايله بهرلدى!»
ديه جواب وپردى.

ناشرلرى: محمدشاکر و محمدذاکر رامیيفلر.
محررى: رضاءالدين بن فخرالدين.

مرسد و مخاره

«اؤفا» گوبيرناسندن:

بو كونلارده اوز تيلمزده باصلمش
تاريخ كتابلرى كوبايدى. بونلر حقنده محكمه
بازمق مرادمز اولماسه ده بر ايكى طوغروده
بربرينه محالفتلرى كورله در .

ولادت نبويه نى ربيع الاول اينده
كوسترد بكارى حالده كوننى ۸ نچى ۱۲ نچى
ربيع الاول، ۱۷ نچى مارت، ۱۷ - ۲۰ -
۲۷ نچى آپريل اولارق تورليچه هم ده ييلنى
۵۶۹ - ۵۷۰ - ۵۷۱ ميلادى ييللر كوسترلر
هجرت نبويه نك ۶۲۲ نچى ييلده اولديغينه
اتفاق اينديكلرى حالده بربرينه خلاف
اولارق اييون، ايپول، سننابر آيلاريني
كوسترلر، طبيعى بونلرنك هر برى ده
درست اولماز، اويله ايسه فانغيسى اعتمادلى
اولچقدر؟

«بورى، اويازى «ساو باش» اولنده

معلم محمد صلاح .

«شورا»: - كبله چك عددلرنك
بررسنده انشاء الله جواب اولور .

مسامره

(اغانى كتابندن)

خليفه مهدي ايله خاتونى خيزران آراسنده:
خليفه: - شاعر مز ابو دلامه نك خاتونى

المنار

مجلة شهرية تبحث في فلسفة الدين
وشؤون الاجتماع والعمران. قيمة الاشتراك
عن سنة ٧ روبل في الروسية. «الدفع
سلفاً». منشؤها السيد محمد رشيد رضا.

تورلى بىلردن آلنەش مەكتوبلار دە
روسىدە مەكمل صورتە دىنى واسلام
فلسفەسەندىن بەش ايدامك اوزرە بىر مچلە
نشرى لازم ايدىكى حەقنە سوز سويلنە درە.

بعض بىر بيوك عالمىر مەز بويلە مچلە اولور
ايسە قالم ايله معاونتندە اولنە چقار بىن ،

خصوصا صاف اولان اسلام اوزرىدە
ياشدرلمش اوھام و خرافاتلرىنى بىر مەك
حەقنە فى سبيل الله مچاھد ايدە چكارىنى دە

وعدە ايدە ار. شېھە يوق ، روسىدە ايجندە
بويلە مچلە گە كمال در جەدە احتياج واردر.

فقط يگى چيقارغە باشلاش «شورا»
مجموعەسىنى تمام ترتيبكە سالور ايجون

جدى صورتە اجتهاد ايتمك لازمدر.
مجموعەنىڭ فرض ايدامش در جە سينە و طبيعى

اولان ياشينە ايرشدر ايجون اھتمانكە
ايلر بلکہ بيللر ايله طريشەق لازم كلور.

طبيعى حالينە كلامش غزتە و مچلە اوستنە
ايدىنچى بىرىنى چيقارە باشلامق هر ايكىسىنى

بىر بادايتمك ديمكدر. بناء عليه بىر شەيدىلك
بو طوغرودە عذر بيان ايدوب، معلوم

ذاتلرغە اسمىنى ذكر ايتدىكەز «المنار»
مچلەسىنى تقدیم ايدە مەز. مصر دە چيقمقە

اولان مەككور «المنار» هر وقت مومم

اولان دىنى مقالەلر بازار ، سؤل
ايدو چيلرگە جوابلر و بىرر. شونك ايجون
اوزبە كركلى اولان شيلرىنى صوراب
جوابنى اوقومق مەكندر. روسىدە
اسلام عالملىرىنىڭ قوللرنىدە و دىنى
مدرسەلرنىڭ اوشبومچلە بولنورغە تيوشلى.
«المنار» نك آدرىسى بويلە در :

Денежное на (7) рублей.

Recommandée sept (7) rouble.

Египетъ, Каиръ. | Egypte Caïre
редакцію журнала | Redaction du jour-
«АЛЬМЕНАРЪ» | nale «Al-Ménar».

مصر — ادارة مجلة المنار

اداره دن جوابلر

♦♦ يتيم بالاغە: امضا كز تمام اولما دىغندىن
و مقاله كز نك نە بىردىن ترجمە ايدلدىكىنى
كوستر مادىك كز سببندىن «شورا» دە درج
اولنمادى.

♦♦ تاريخ العلوم مقالەسى بو نوھير
ترتيب ايدلدىكى صوك آلندى. كلە چك
نومبرگە درج اولنور.

♦♦ عبدالعزيز افندى گە : رسول اكرم
حضرتلرىنىڭ سىرت و معااملەلرى حەقنە
يازلمش مفصل اثر ، بزم بيلدكەز گە
كوره ابن القيم حضرتلرىنىڭ «زاد المعاد»
نام كىتابىدر.

اوشبو نوپەر «شورا» نىڭ مىندىرچەسى :

الوغ محمدخان . سراي وقزان حكمدارى .
مسلمانلارنىڭ تارىخلىرى . فريد وجدى ائىدى .
روسىيەدە اينارودىس مکتىپلىرى . ف . ك .
بزه قايسى علملار لازىم . مترجم محمدنجيب تونقارى .
حجاز تيمىر يولى . مترجملىرى ب . وش .
روس ادبىياتى . ف . ك .
كوز نعمتى .
ملى مطبوعاتىمىز .
علم و اوقوچىلار حقىندە معلومات . ع . ف .
اشعار (ايدى رحمت) ص . گوزل خانمگە ايتەم . . .

۱۹۰۸

اورنبورغ

« كرىيوف ، حسينوف و شرکاسى » نىڭ پاراواي باصمە خانەسى .

۱۹۰۸